

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA
Miletičova 19, P.O. Box 29, 820 18 Bratislava 218

**Výročná správa
o činnosti Ústavu pamäti národa
za rok 2018**

Bratislava 2019

1	ÚVOD	4
2	ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ČINNOSTI ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA	5
2.1	Činnosť orgánov Ústavu pamäti národa	5
2.2	Organizačná štruktúra	6
2.3	Personálne zabezpečenie	7
2.4	Financovanie	7
2.5	Tlač a médiá	8
2.6	Agenda súdnych sporov	9
2.7	Poskytovanie informácií štátnym orgánom	9
2.8	Medzinárodná spolupráca	9
2.9	Agenda účastníkov protikomunistického odboja	11
2.10	Agenda veteránov protikomunistického odboja	12
3	SPRÍSTUPŇOVANIE	14
4	ARCHÍV	16
4.1	Archívne fondy	16
4.2	Archívny informačný systém	16
4.3	Bádateľňa	17
4.4	Akvizičná činnosť	18
5	VEDECKÝ VÝSKUM A DOKUMENTÁCIA	19
5.1	Okruhy vedeckého výskumu a dokumentácie	19
5.2	Vedecké a odborné konferencie, kolokviá a semináre	24
5.3	Účasť na vedeckých konferenciách a seminároch	34
5.4	Publikačná činnosť	39
6	EVIDENCIE A DATABÁZY	45
7	VYDANÉ PUBLIKÁCIE	46
7.1	Dokumenty	46
7.2	Zborníky	46
7.3	Mimo edície	47
7.4	Časopis <i>Pamäť národa</i>	48
8	AUDIOVIZUÁLNA TVORBA	51
8.1	Produkcia a distribúcia dokumentárnych filmov	51
8.2	Zaznamenávanie výpovedí svedkov z obdobia neslobody	51
9	POPULARIZAČNÉ A OSVETOVÉ AKTIVITY	52
9.1	Festival slobody	52
9.2	Diskusné podujatia	53
9.3	Prednášková činnosť	53
9.4	Exkurzie	55
9.5	Výstavy	55
9.6	Informačné bulletiny pre študentov	56
9.7	Tematické webové stránky	56
9.8	Vzdelávacie videá	56
9.9	Iné aktivity	57

10	INFORMATIKA	58
10.1	Digitalizácia archívnych dokumentov	58
10.2	Digitálny archív ÚPN	59
10.3	Správa informačného systému ÚPN	59
10.4	Zverejňovanie informácií na internetových a intranetových stránkach	60
11	ZÁVER	61

1 ÚVOD

Ústav pamäti národa (ÚPN) je verejnoprávna ustanovizeň so sídlom v Bratislave, zriadená zákonom č. 553/2002 Z. z. o sprístupnení dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu 1939 – 1989 a o založení Ústavu pamäti národa a o doplnení niektorých zákonov (zákon o pamäti národa). Medzi jeho úlohy patrí úplne a nestranne hodnotiť obdobie neslobody, sprístupňovať dokumenty o prenasledovaní osôb, zverejňovať údaje o vykonávateľoch tohto prenasledovania, dávať podnety na trestné stíhanie zločinov a trestných činov, poskytovať potrebné informácie orgánom verejnej moci, systematicky zhromažďovať a odborne dokumentačne spracovávať všetky druhy informácií, dokladov a dokumentov vzťahujúcich sa na obdobie neslobody, propagovať myšlienky slobody a obrany demokracie, rozhodovať o priznaní postavenia účastníka a veterána protikomunistického odboja a poskytovať verejnosti výsledky svojej činnosti, hlavne zverejňovať a sprístupňovať informácie o dobe neslobody 1939 – 1989 a o činoch a osudoch jednotlivcov, vydávať a šíriť publikácie a audiovizuálne diela vrátane vlastnej tvorby dokumentárnych filmov, organizovať vzdelávacie a kultúrno-spoločenské podujatia, prednášky, výstavy, semináre, odborné konferencie alebo diskusné fóra.

Výročná správa hodnotí činnosť ÚPN z hľadiska účelu jeho zriadenia, dokumentuje plnenie úloh a aktivity, ktoré ÚPN vykonával, materiálne a organizačné zabezpečenie plnenia úloh uložených zákonom č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa. Zaoberá sa všetkými aspektmi pôsobenia ÚPN v roku 2018. Približuje činnosť orgánov ústavu a výsledky v oblasti sprístupňovania dokumentov, činnosti archívu, vedeckovýskumných, dokumentačných, publikačných, vzdelávacích a osvetových aktivít. Výročnú správu o činnosti vypracovala Správna rada ÚPN dňa 26. apríla 2019. V Dozornej rade ÚPN ju Správna rada ÚPN prerokovala dňa 26. apríla 2019.

2 ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ČINNOSTI ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA

2.1 ČINNOSŤ ORGÁNOV ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA

Štatutárnym orgánom ústavu je po novele zákona o pamäti národa z roku 2017 Správna rada ÚPN. Do pôsobnosti Správnej rady ÚPN okrem iného patrí vypracúvať návrh rozpočtu a predkladať ho na prerokovanie vláde, schvaľovať organizačný poriadok ústavu a jeho zmeny, vypracúvať ročnú účtovnú uzávierku a predkladať ju na prerokovanie vláde, vypracovať najneskôr do 30. apríla výročnú správu o činnosti ústavu za predchádzajúci rok, vymenúvať a odvolávať vedúcich organizačných zložiek ústavu a pod.

V zmysle § 12 ods. 4 zák. 553/2002 Z. z. Správna rada ÚPN uzneseniami z 12. januára 2018 vymenovala do funkcie predsedníčky Správnej rady ÚPN Mgr. et Mgr. Andreu Kluknavskú, PhD., LL.M., a do funkcie podpredsedu Správnej rady ÚPN Ing. arch. Mgr. Jána Pálffyho, PhD. Po skončení mandátu Mgr. et Mgr. Andrey Kluknavskej, PhD., LL.M. od 14. júna 2018 v zmysle zákona o pamäti národa Správnu rad ÚPN viedol a navonok ju zastupoval podpredseda Správnej rady ÚPN Ing. arch. Mgr. Ján Pálffy, PhD.

Počas roku 2018 skončilo funkčné obdobie trom členom Správnej rady ÚPN – Mgr. et Mgr. Andrei Kluknavskej, PhD., LL.M. (13. júna 2018), PhDr. Igorovi Bakovi, PhD. (17. septembra 2018) a doc. PaedDr. PhDr. Karolovi Janasovi, PhD. (17. septembra 2018). Vláda Slovenskej republiky menovala za člena Správnej rady ÚPN s účinnosťou od 19. septembra 2019 prof. Mgr. Martina Homzu, PhD. Národná rada Slovenskej republiky zvolila za členov Správnej rady ÚPN uznesením z 20. septembra 2018 doc. Mgr. Juraja Buzalku, PhD., M. A. a uznesením zo 6. decembra 2018 Mgr. Mateja Medveckého PhD. Funkciu člena Správnej rady ÚPN vykonávali počas celého roka 2018 šiesti členovia Správnej rady ÚPN – PaedDr. ThDr. Ondrej Krajňák, PhD.; PhDr. Slavomír Michálek, DrSc.; Ing. arch. Mgr. Ján Pálffy, PhD.; prof. PaedDr. Martin Pekár, PhD.; Mgr. Ivan A. Petranský, PhD. a PhDr. Peter Zelenák, CSc.

V roku 2018 mala Správna rada ÚPN deväť zasadnutí, na ktorých prijala 92 uznesení. Ďalších deväť uznesení prijala Správna rada ÚPN písomnou procedúrou *per rollam*. Správna rada ÚPN rokovala o základných rozhodnutiach dotýkajúcich sa činnosti ústavu, schvaľovala interné akty a ich úpravy, ako aj úlohy a projekty, kontrolovala plnenie úloh a riešila situácie, ktoré súviseli s prijímaním nových zamestnancov. Na zasadnutia boli pozývaní vedúci zamestnanci ústavu, ktorí informovali o práci jednotlivých útvarov.

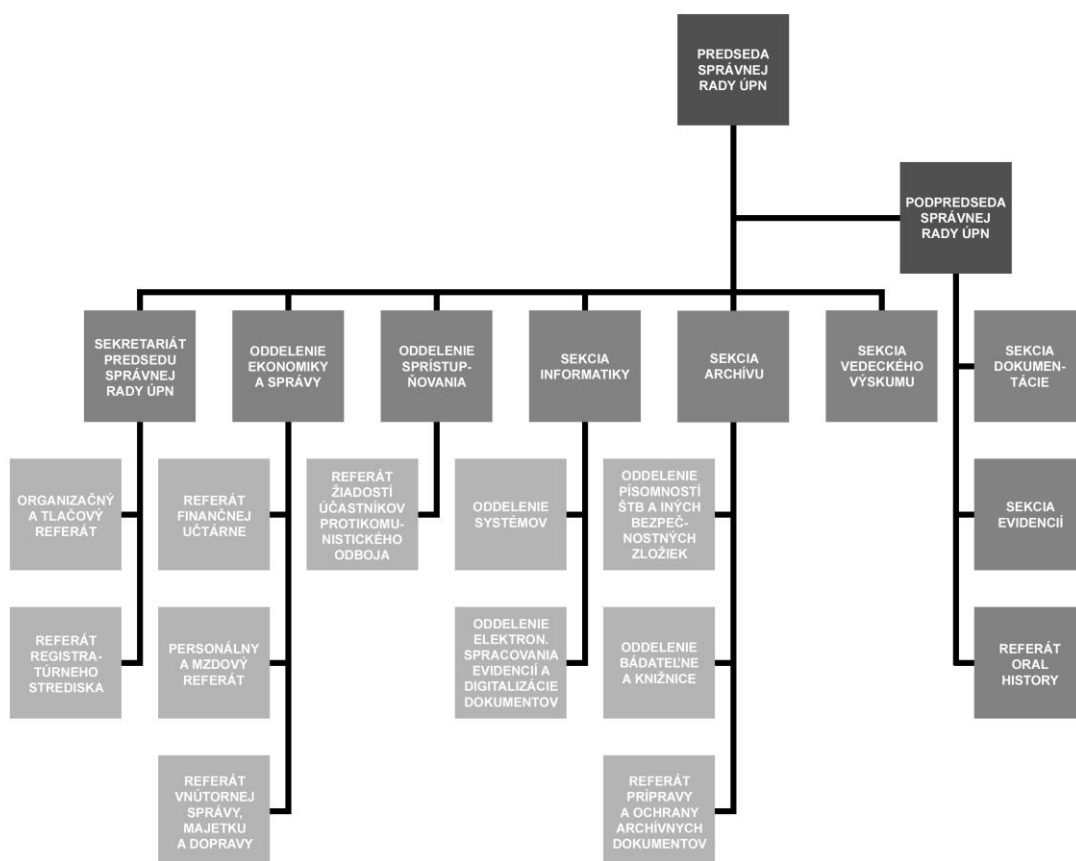
Predsedníčka Správnej rady ÚPN predstavila Výročnú správu o činnosti ÚPN za rok 2017 vo Výbore Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny dňa 11. júna 2018, podpredseda Správnej rady ÚPN predstavil Výročnú správu o činnosti ÚPN za rok 2017 v pléne Národnej rady Slovenskej republiky dňa 22. júna 2018 (plénum správu vzalo na vedomie 25. júna 2018). Podpredseda Správnej rady ÚPN predstavil dňa 21. novembra 2018 vo Výbore Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny Návrh rozpočtu ÚPN na rok 2019 (plénum návrh schválilo 22. novembra 2018).

Dozorná rada ÚPN je najvyšším kontrolným orgánom ústavu, dozerá na činnosť a hospodárenie ústavu a Správnej rady ÚPN. Podľa povahy vecí oznamuje zistené

nedostatky Správnej rade ÚPN, Národnej rade Slovenskej republiky, vláde Slovenskej republiky alebo prezidentovi Slovenskej republiky. Na svojich zasadnutiach bola informovaná predstaviteľmi a pracovníkmi ÚPN o činnosti ústavu a jeho jednotlivých zložiek. V zmysle zákona v nej správna rada prerokovala ročnú účtovnú závierku a Výročnú správu o činnosti ÚPN za rok 2017 ako aj návrh rozpočtu na rok 2019. Zmeny v zložení Dozornej rady ÚPN sa v roku 2018 neuskutočnili. Funkciu člena Dozornej rady ÚPN vykonávali doc. JUDr. Juraj Hamulák, PhD. (predseda Dozornej rady ÚPN); PhDr. László Bukovszky a Terézia Holecová.

2.2 ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA

V roku 2018 nedošlo k zmenám v organizačnej štruktúre ÚPN. Bola zložená zo Sekretariátu predsedu Správnej rady ÚPN, Oddelenia ekonomiky a správy, Oddelenia sprístupňovania, Sekcie informatiky, Sekcie archívu, Sekcie vedeckého výskumu, Sekcie dokumentácie, Sekcie evidencií a samostatného Referátu Oral history.

2.3 PERSONÁLNE ZABEZPEČENIE

V roku 2018 činnosť ÚPN zabezpečovalo šesťdesiatdva zamestnancov, z počtu ktorých jedna zamestnankyňa čerpala rodičovskú dovolenku. Do pracovného pomeru nastúpilo deväť zamestnancov. Pracovný pomer ukončilo šesť zamestnancov.

V roku 2018 sa uskutočnili dve zmeny na pozíciách vedúcich zamestnancov. S účinnosťou od 1. septembra 2018 poverila Správna rada ÚPN výkonom funkcie riaditeľa Sekcie evidencií Mgr. Michala Mikloviča. Nahradil Mgr. Lukáša Obšitníka, ktorý ukončil pracovný pomer s ÚPN. S účinnosťou od 1. novembra 2018 prijala Správna rada ÚPN na pracovnú pozíciu vedúcej Oddelenia ekonomiky a správy Ing. Marianu Dudášovú. Vo funkcii nahradila Ing. Ivanu Kresťanovú, ktorá požiadala o uvoľnenie z funkcie a návrat na pôvodnú pracovnú pozíciu v rámci Sekretariátu predsedu Správnej rady ÚPN. S účinnosťou od 1. septembra 2018 Správna rada ÚPN vymenovala do funkcie riaditeľa Sekretariátu predsedu Správnej rady Mgr. Jerguša Sivoša, PhD. a do funkcie riaditeľa Sekcie vedeckého výskumu Mgr. Petra Jaška, PhD., ktorí boli dovtedy dočasne poverení výkonom funkcií riaditeľov uvedených organizačných zložiek.

V roku 2018 si zamestnanci ÚPN individuálne zvyšovali svoje vzdelanie rôznymi formami štúdia. Prevažujúcou formou bolo absolvovanie odborných kurzov a školení. V súvislosti s realizáciou úloh v oblasti správy registratúry ÚPN sa poverení pracovníci jednotlivých organizačných zložiek zúčastnili školenia o vedení a správe registratúry. Novoprijatí zamestnanci sa oboznámili s BOZP, s predpismi o ochrane osobných údajov a so základnými internými normami ÚPN.

2.4 FINANCOVANIE

V roku 2018 mal ÚPN schválený transfer na bežné výdavky zo štátneho rozpočtu vo výške 1 671 391 €. Počas roka bola dotácia – po úpravách realizovaných na základe žiadostí ÚPN adresovaných Ministerstvu financií SR – zvýšená o 112 064 €, čo spolu predstavovalo sumu 1 783 455 €.

Úpravy dotácie sa týkali bežného aj kapitálového transferu. Bežný transfer bol navýšený celkovo o 75 047 € a kapitálový bol z 0 € upravený na 37 017 €. Uvedené zmeny zahŕňajú aj úpravu transferu presunom z bežných výdavkov na kapitálové výdavky o sumu 6017 €, ktorú povolilo MF SR. Celková výška transferu na bežné výdavky tak v roku 2018 dosiahla výšku 1 746 438 € a kapitálový transfer 37 017 €.

Finančné prostriedky na bežné výdavky boli použité na financovanie úloh vyplývajúcich ústavu zo zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa. Podľa rozpočtovej skladby boli prostriedky čerpané na odmeňovanie zamestnancov v sume 842 122 €, poistné 356 314 € a tovary a služby 526 277 € (vrátane nájomného za prenájom kancelárskych a archívnych priestorov 82 845 € a výdavkov za energie a služby v kancelárskych priestoroch využívaných ÚPN na základe výpožičky). V zmysle zákona o pamäti národa boli členom Správnej a Dozornej rady ÚPN vyplatené odmeny vo výške 167 115 €. V rámci rozpočtovej kapitoly tovary a služby boli výdavky použité aj na organizovanie podujatí v oblasti verejného vzdelávania, systematického zhromažďovania, odborného, vedeckého a dokumentačného spracovávania informácií, dokladov a dokumentov vzťahujúcich sa na dobu neslobody, poskytovanie výsledkov činnosti vydávaním publikácií

a audiovizuálnych diel, vrátane vlastnej tvorby dokumentárnych filmov. Na zabezpečenie stravovania zamestnancov sa vyčerpalo 25 443 €, na prídely do sociálneho fondu 7344 €, na činnosť zamestnancov mimo pracovného pomeru 16 615 €. Transfery jednotlivcom boli čerpané vo výške 21 663 €, z toho na odstupné a odchodné 17 946 € a nemocenské dávky v sume 3717 €.

Finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu na rok 2018 určené na bežné výdavky boli čerpané na 99,99 %, zostatok transferu zo štátneho rozpočtu predstavoval sumu 62 €.

Finančné prostriedky na kapitálové výdavky boli čerpané vo výške 6017 €, t. j. na 16,25 %. Prostriedky kapitálového transferu vo výške 31 000 € (určené na nákup osobného automobilu vo výške 20 000 € a na nákup výpočtovej techniky vo výške 11 000 €) budú v zmysle zákona o rozpočtových pravidlách verejnej správy čerpané v roku 2019.

V roku 2018 získal ÚPN z predaja publikácií, za vydanie fotokópií a z príjmov od ostatných subjektov celkovo 15 312 €.

Majetok ÚPN mal k 1. januáru 2018 účtovnú hodnotu 781 912 €, znížený o oprávky v hodnote 750 053 € mal reálnu hodnotu 31 859 €. V roku 2018 bol prírastok majetku v sume 6017 € a úbytok z dôvodu vyradenia vo výške 115 099 €. ÚPN mal k 31. decembru 2018 majetok v účtovnej hodnote 672 830 €, znížený o oprávky v sume 649 076 €. Reálna hodnota majetku k 31. decembru 2018 bola 23 754 €.

2.5 TLAČ A MÉDIÁ

Pozornosť médií si ÚPN vyslúžil v súvislosti so svojou odbornou činnosťou, organizáciou vedeckých, odborných a osvetových podujatí, ako aj diskusných večerov, oceňovaním politických väzňov, slávnostným odovzdávaním dekrétov veteránom protikomunistického odboja, ale aj v súvislosti so súdnymi spormi na ochranu osobnosti a pracovno-právnymi spormi.

K najsledovanejším aktivitám ÚPN patrili podujatia pripravené v súvislosti s výročím komunistického mocenského prevratu vo februári 1948, Sviečkovej manifestácie v marci 1988 a invázie vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v auguste 1968. Média zaujali aj dni otvorených dverí v Archíve ÚPN vo februári a v auguste 2018 a podujatia organizované v rámci Festivalu slobody v novembri 2018. Média sa zaujímali aj o symboly a zločiny komunistického režimu, osobnosti protikomunistického odboja, prípady osôb usmrtených na štátnej hranici, prenasledovanie cirkví, likvidáciu kláštorov, vznik Slovenského štátu, či osobnosti z regiónov. Odborníci ÚPN vystúpili vo viacerých rozhlasových a televíznych debatách, napr. v relácii SK DEJINY. Samostatnú reláciu venovala ÚPN v decembri 2018 Západoslovenská TV.

V roku 2018 médiá informovali aj o súdnych sporoch ÚPN na ochranu osobnosti a pracovno-právnych sporoch s bývalými zamestnancami ÚPN, ktorých z pracovného pomeru prepustil bývalý štatutár ÚPN PaedDr. ThDr. Ondrej Krajňák, PhD. Pozornosť priťahli najmä rozsudky Krajského súdu v Bratislave z februára 2018 a Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z júna 2018, ktoré v prospech ÚPN zavrhli súdny spor s Ing. Andrejom Babišom.

2.6 AGENDA SÚDNYCH SPOROV

Počas roka 2018 bol Ústav pamäti národa účastníkom konania v osemnástich súdnych sporoch, pričom zväčša išlo o žaloby, v ktorých sa žalobcovia domáhali určenia, že boli neoprávnene evidovaní v registračných protokoloch bývalej Štátnej bezpečnosti. V dvoch sporoch, v ktorých už súdy rozhodli v prospech Ústavu pamäti národa, budú rozhodovať o výške náhrady trov konania.

V siedmych prípadoch išlo o spory pracovnoprávnej povahy. Spomedzi troch, v ktorých vystupoval Ústav pamäti národa na strane žalobcu, vzal svoju žalobu späť a bol zaviazaný k úhrade trov konania žalovaných.

V nadväznosti na Nález Ústavného súdu II. ÚS 285/2017 zo dňa 12. 10. 2017 sa podarilo ukončiť spor s Ing. Andrejom Babišom v prospech Ústavu pamäti národa.

V roku 2018 nebola podaná žiadna nová žaloba, ktorej účastníkom konania by bol Ústav pamäti národa.

2.7 POSKYTOVANIE INFORMÁCIÍ ŠTÁTNYM ORGÁNOM

ÚPN poskytuje štátnym orgánom (Národný bezpečnostný úrad, Slovenská informačná služba, Vojenské spravodajstvo, Ministerstvo obrany SR) podklady na plnenie zákonom stanovených úloh. V roku 2018 vybavil ÚPN celkovo 1866 žiadostí štátnych orgánov.

2.8 MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA

V roku 2018 ÚPN spolupracoval s partnerskými pamäťovými inštitúciami v zahraničí, najmä s Ústavom pre štúdium totalitných režimov a Archívom bezpečnostných zložiek v Českej republike, Inštitútom národnej pamäti v Poľsku a Historickým archívom štátnobezpečnostných zložiek v Maďarsku. ÚPN spolupracoval aj s Úradom na dokumentáciu zločinov komunizmu Polície ČR a Ústavom pre súčasné dejiny Akadémie vied Českej republiky.

V rámci spolupráce s inštitúciami z Českej republiky sa v Bratislave 25. septembra 2018 po štyroch rokoch uskutočnilo oficiálne rokovanie vedúcich predstaviteľov ÚPN, Ústavu pre štúdium totalitných režimov a Archívu bezpečnostných zložiek, na ktorom sa pozitívne hodnotila doterajšia spolupráca inštitúcií a prediskutovali sa možnosti spoločných aktivít v oblasti vedeckého výskumu, osvedy a vzdelávania, ako aj dokumentácie obetí a mocenských štruktúr totalitných režimov. Na prelome októbra a novembra 2018 podpísali podpredseda Správnej rady ÚPN J. Pálffy, riaditeľ Ústavu pre štúdium totalitných režimov Z. Hazdra a riaditeľka Archívu bezpečnostných zložiek S. Ptáčníková Dodatok č. 1 k Dohode o spolupráci z roku 2008, ktorým sa platnosť uvedenej dohody predĺžila na ďalšie päťročné obdobie. V prvej polovici novembra 2018 uskutočnila delegácia ÚPN pod vedením podpredsedu Správnej rady ÚPN J. Pálffyho oficiálnu návštevu Ústavu pre štúdium totalitných režimov a Archívu bezpečnostných zložiek v Prahe.

V rámci spolupráce s inštitúciami z Maďarska sa 3. októbra 2018 na pôde Ústavu pamäti národa uskutočnilo pracovné rokovanie zástupcov maďarskej Komisie národnej pamäti (NEB) a ÚPN s cieľom rozvoja spolupráce v zmysle Memoranda o spolupráci z roku 2016. Počas stretnutia zástupcovia oboch delegácií prezentovali možnosti spolupráce na konkrétnych témach a projektoch, súvisiacich najmä s represívnymi opatreniami komunistických režimov a činnosťou opozície v oboch krajinách. Spoločne sa zhodli na potrebe vzájomnej výmeny výstupov publikačnej a audiovizuálnej činnosti, ako aj spolupráce pri pripomínaní významných výročí súvisiacich s napr. maďarským povstaním v roku 1956 a vojenskou inváziou do Československa v roku 1968. Dňa 8. novembra 2018 sa v Bratislave zástupcovia ÚPN stretli s predstaviteľmi Výskumného centra a archívu histórie zmeny režimu v Maďarsku, ktoré je najmladšou pamäťovou inštitúciou v Maďarsku.

V októbri 2018 sa na pôde Ústavu pamäti národa uskutočnilo prvé oficiálne rokovanie so zástupcami ukrajinských pamäťových inštitúcií, riaditeľom Archívu Služby bezpečnosti Ukrajiny Andriyom Kohutom a riaditeľom Ukrajinského ústavu pamäti národa Volodymyrom Vjatrovyčom. Cieľom rokovania bolo nadviazanie vzájomnej spolupráce v oblasti archívneho a vedeckého výskumu.

V decembri 2018 ústav navštívil mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec Poľskej republiky na Slovensku Krzysztof Strzałka. S podpredsedom Správnej rady ÚPN sa zhodol na potrebe pripomínania myšlienok slobody a demokracie, ako aj tém akými sú Sviečková manifestácia, zločiny na štátnej hranici, pád Železnej opony ako aj udalostí, ktoré predchádzali vypuknutiu druhej svetovej vojny. Spoločne sa dohodli na spolupráci pri organizovaní podujatí k 30. výročiu pádu komunistického režimu a 75. výročiu vypuknutia Varšavského povstania a Slovenského národného povstania, ako aj ďalšom pokračovaní výskumu a mapovania témy pašovania literatúry v období komunistického režimu a tajného svätenia slovenských kňazov v Poľsku.

V polovici novembra a začiatkom decembra 2018 ústav navštívili zástupcovia juhokórejských vládnych inštitúcií, ktorí sa zaujímali o zmenu režimu na Slovensku v roku 1989, ako aj o vznik, fungovanie a úlohu ÚPN v spoločnosti.

V roku 2018 ÚPN participoval na činnosti troch nadnárodných pamäťových sietí – Európskej siete Pamäť a solidarita, Európskej siete úradov spravujúcich písomnosti tajnej polície a Platforme európskej pamäte a svedomia.

Ústav je prostredníctvom predsedu Správnej rady ÚPN zastúpený v Riadiacom výbore Európskej siete Pamäť a solidarita (ENRS), ktorý rozhoduje o projektoch realizovaných sieťou. ÚPN v ENRS zastupuje Slovenskú republiku. V roku 2018 ústav participoval na viacerých projektoch s Inštitútom ENRS, ktorý predstavuje výkonnú zložku siete. ÚPN so Sekretariátom ENRS podpísal dohodu o podpore šiestich projektov: 1) Festivalu slobody; 2) publikačného výstupu z ministerskej konferencie EÚ pri príležitosti európskeho dňa pamiatky obetí totalitných režimov; 3) vzdelávacích letákov pre študentov; 4) konferencie zástupcov archívov, pamäťových inštitúcií a výskumných centier; 5) vzdelávacích projektov „In Between“ a „Sound in the Silence“ a 6) didaktického seminára pre učiteľov, ktorý sa venoval aktuálnym výzvam vyučovania dejpisu.

V roku 2018 sa konali dve zasadnutie Riadiaceho výboru ENRS a jedno zasadnutie Poradného výboru a Vedeckej rady ENRS. Prvé rokovanie Riadiaceho výboru ENRS sa

uskutočnilo vo Varšave 9. marca 2018. Výbor sa venoval finančnej agende, vrátane členských príspevkov jednotlivých krajín, ako aj projektom realizovaným v poslednom polroku. Druhé rokovanie Riadiaceho výboru ENRS sa uskutočnilo vo Varšave 19. októbra 2018. Výbor sa venoval otázkam financovania Siete, prístúpenia nových členských štátov, rotujúceho predsedníctva v rámci Riadiaceho výboru ENRS a ťažiskových projektov ENRS.

V dňoch 26. a 27. apríla 2018 sa vo Varšave uskutočnili rokovania Poradného výboru a Vedeckej rady ENRS. Na plenárnom zasadnutí predstavili pracovníci Sekretariátu ENRS prehľad aktivít Siete a ťažiskových projektov ENRS na rok 2018. Medzi projektmi Siete najviac rezonovala medzinárodná výstava o dôsledkoch prvej svetovej vojny, sympóziu európskych pamäťových inštitúcií v Bukurešti, vedecká konferencia Genealógia pamäti vo Varšave, ako aj projekt o naratívne spoločných európskych dejín. Následná diskusia sa týkala otázok strednodobého rozvoja ENRS, vrátane možnosti prijímania nových členských štátov.

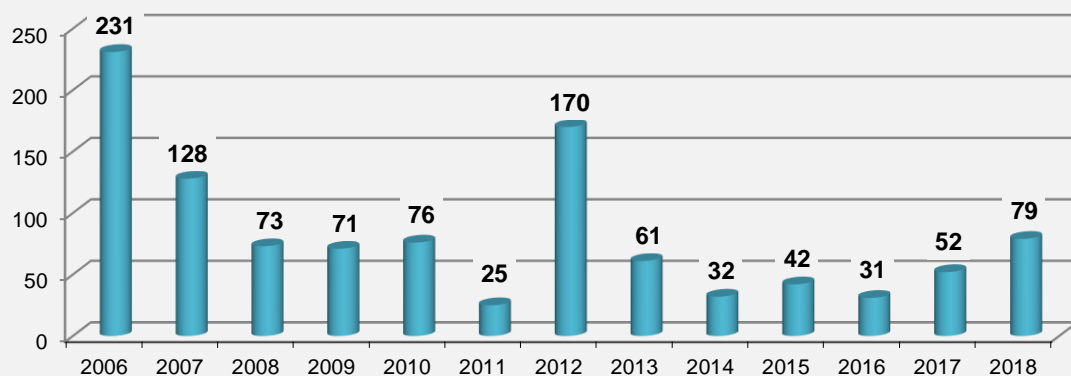
V dňoch 15. až 17. mája 2018 sa v Bukurešti uskutočnilo sympóziu pamäťových inštitúcií pod názvom *After the Great War. Challenges for Europe* (Po Veľkej vojne. Výzvy pre Európu). Na podujatí ENRS, ktorého sa zúčastnilo viac ako 150 zástupcov pamäťových inštitúcií, diplomatov a historikov z rôznych európskych štátov, sa diskutovala súčasná reflexia dôsledkov prvej svetovej vojny pre európsky kontinent, ako aj porovnanie historických naratívov jednotlivých štátov pri interpretácii povojnového usporiadania Európy. V rámci snahy o nadväzovanie medzinárodných kontaktov sa konali krátke prezentácie zúčastnených inštitúcií.

Zástupcovia inštitúcií Európskej siete úradov spravujúcich písomnosti tajnej polície sa stretli 23. a 24. apríla 2018 v Sofii. Podujatie organizovala bulharská Komisia pre sprístupňovanie dokumentov a oznamovanie príslušnosti bulharských občanov k Štátnej bezpečnosti a spravodajským službám Bulharskej národnej armády, keďže Bulharsko v roku 2018 Sieti predsedalo. Podujatie bolo súčasťou bulharského predsedníctva Rady Európskej únie. Súčasťou podujatia bolo pracovné rokovanie, návšteva archívu bulharskej partnerskej inštitúcie a konferencia venovaná spôsobom využívania archívov komunistických tajných služieb odbornou aj laickou verejnosťou, ako aj ich využívanie v procese vyrovnávania sa s komunistickou minulosťou a vo vzdelávacom procese.

2.9 AGENDA ÚČASTNÍKOV PROTIKOMUNISTICKÉHO ODBOJA

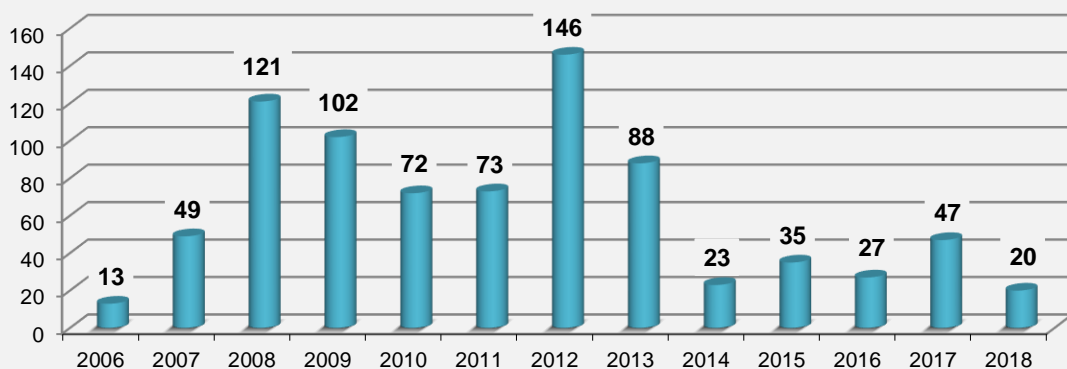
Podľa § 11 zákona č. 219/2006 Z. z. o protikomunistickom odboji a podľa § 8 zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa ÚPN rozhoduje o priznaní postavenia účastníka protikomunistického odboja. Tento štatút je oprávnený získať občan, ktorý sa v období od 6. októbra 1944 do 17. novembra 1989 postavil na odpor proti komunistickému režimu. ÚPN o priznaní štatútu rozhoduje na základe zákona. V prípadoch *in memoriam* môže ÚPN priznať postavenie účastníka protikomunistického odboja aj z vlastného rozhodnutia. ÚPN o priznaní štatútu rozhoduje na základe písomnej žiadosti, súčasťou ktorej je dotazník. Údaje z dotazníka sa podľa možnosti a dostupnosti údajov overujú vyhľadávaním náležitých dokumentov uložených v archívoch. Pri skúmaní oprávnenosti žiadosti sa zisťujú aj možné prekážky, ktoré sú v zákone uvedené.

**Počet žiadostí účastníkov protikomunistického odboja
(vrátane konania z vlastného rozhodnutia) 2006 – 2018**

V roku 2018 začal ÚPN 79 konaní na základe písomných žiadostí, postavenie účastníka protikomunistického odboja priznal v 20 prípadoch, z toho 10 *in memoriam*. ÚPN zároveň vydal rozhodnutie a preukaz účastníka protikomunistického odboja. Najpočetnejšiu kategóriu tvorili osoby zaradené v minulosti do pomocno-technických práporov, druhou najčastejšou kategóriou boli politickí väzni. K 31. decembru 2018 ÚPN priznal postavenie účastníka protikomunistického odboja celkovo 816 osobám, z toho 258 *in memoriam*.

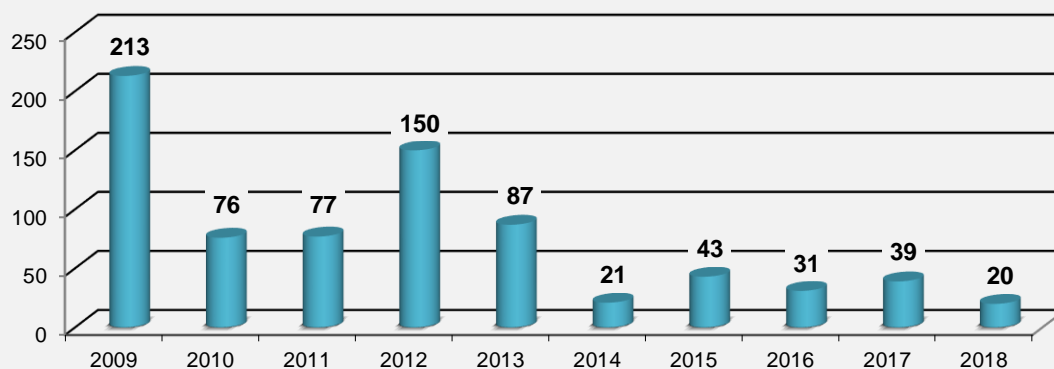
**Počet priznaní postavenia účastníka
protikomunistického odboja 2006 – 2018**

2.10 AGENDA VETERÁNOV PROTIKOMUNISTICKÉHO ODBOJA

Od roku 2009 ÚPN priznáva oprávneným žiadateľom aj postavenie veterána protikomunistického odboja podľa zákona č. 58/2009 Z. z. V roku 2018 ÚPN priznal a udelil štatút veterána protikomunistického odboja 20 osobám, pričom v 10 prípadoch išlo o postavenie veterána protikomunistického odboja *in memoriam*. K 31. decembru 2018 ústav udelil štatút a vydal preukaz veterána protikomunistického odboja celkovo 757 osobám, z toho 256 osobám *in memoriam*. ÚPN predložil Vojenskému úradu sociálneho zabezpečenia informácie o všetkých doteraz udelených štatútoch.

**Počet priznaní postavenia
veterána protikomunistického odboja 2009 – 2018**

Osoby, ktorým bol v roku 2018 udelený štatút veterána protikomunistického odboja (z toho *in memoriam*). Rozdelenie do krajov podľa súčasného bydliska, či bydliska ich blízkych osôb:

Banská Bystrica	Bratislava	Košice	Nitra	Prešov	Trenčín	Trnava	Žilina	Vlastný podnet
2/2	11/6	3/1	0/0	0/0	2/0	1/1	1/0	0/0

ÚPN na základe rozhodnutia Národnej rady SR a po iniciovaní a nadviazaní spolupráce so samosprávnymi orgánmi – vyššími územnými celkami pokračoval v slávnostnom verejnom odovzdávaní dekrétov o priznaní postavenia veterána protikomunistického odboja, žijúcim veteránom alebo blízkym osobám veteránov *in memoriam*. Odovzdávanie dekrétov sa v roku 2018 už po tretí raz uskutočnilo v Trenčianskom kraji, a to 5. októbra 2018 v Trenčíne. ÚPN v spolupráci s Trenčianskym samosprávnym krajom odovzdal 14 dekrétov, z toho 6 *in memoriam*.

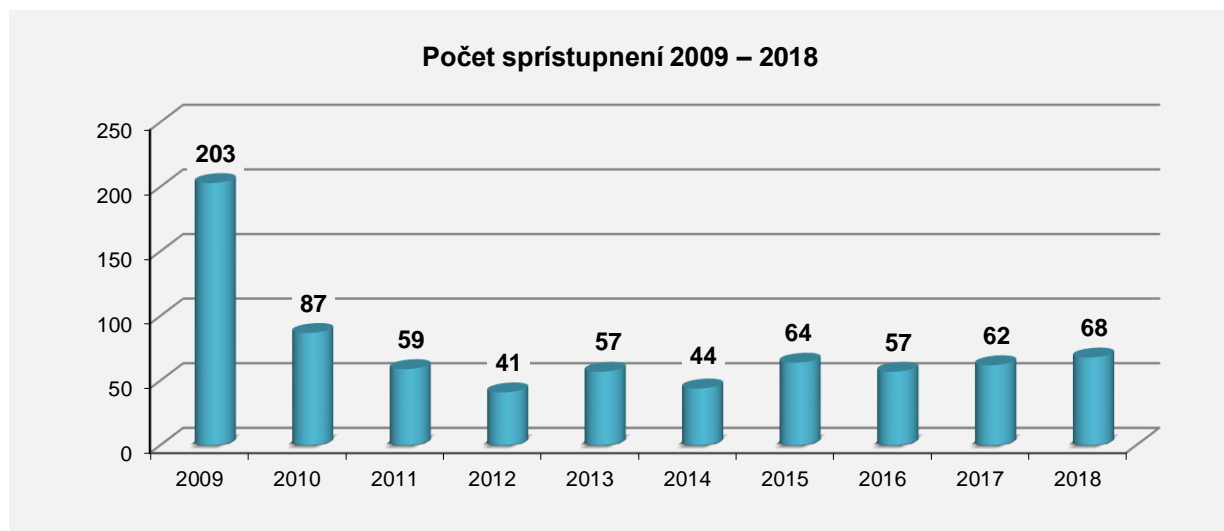
3 SPRÍSTUPŇOVANIE

Ústav pamäti národa na základe písomnej žiadosti podľa §§ 17 a 18 zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa sprístupňuje žiadateľom dokumenty po bývalých bezpečnostných zložkách štátu z obdobia rokov 1939 – 1989.

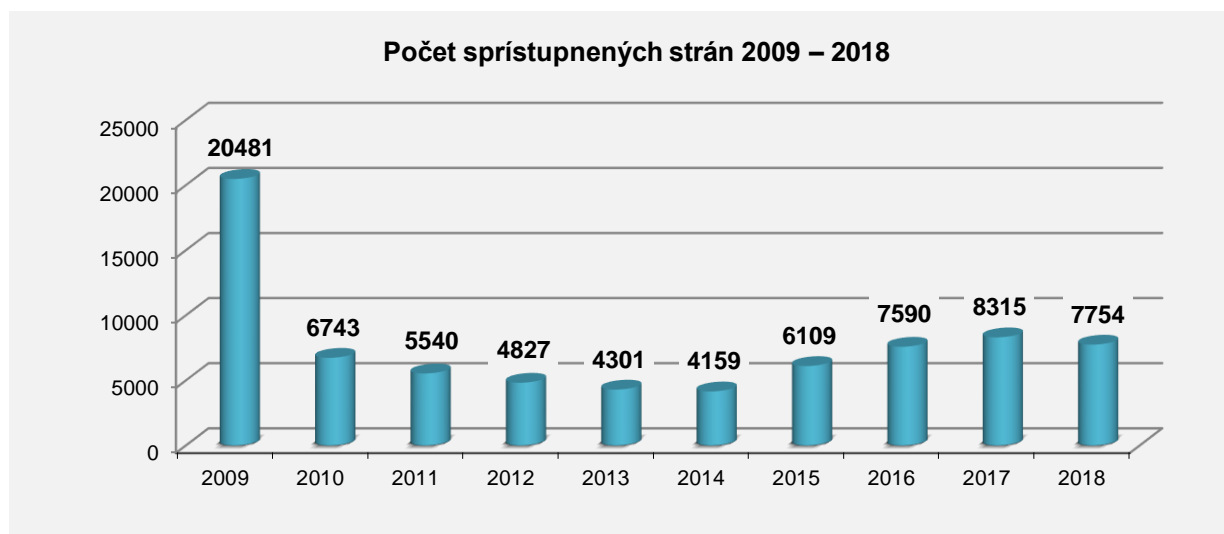
V roku 2018 ÚPN prijal 150 žiadostí fyzických osôb o sprístupnenie dokumentov.

V roku 2018 sa s dokumentmi vyžiadanými podľa §§ 17 a 18 zákona č. 553/2002 Z. z. oboznámilo 68 osôb.

ÚPN pripravil a sprístupnil žiadateľom celkovo 7754 strán dokumentov.

4 ARCHÍV

Archív ÚPN v zmysle zákona o pamäti národa eviduje, zhromažďuje, sprístupňuje, zverejňuje, spravuje a využíva dokumenty bezpečnostných orgánov hitlerovského Nemecka a Zväzu sovietskych socialistických republík a bezpečnostných orgánov štátu, vytvorené a zhromaždené v období od 18. apríla 1939 do 31. decembra 1989.

Štatút archívu mu bol priznaný rozhodnutím Odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR zo 7. augusta 2004. Ako archív právnickej osoby zriadenej zákonom podľa rozhodnutia Odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR nesie názov Archív Ústavu pamäti národa so sídlom v Bratislave. Na základe tohto rozhodnutia plní úlohu preberania, evidencie, ochrany, spracúvania, sprístupňovania a využívania archívnych dokumentov organizácie.

Pracovníci Archívu ÚPN za účelom prípravy podujatí a výstupov ústavu k výročiam Februára 1948 a Augusta 1968 v rámci hĺbkového výskumu vo fondoch prelustrovali viac než 900 osôb, preverili desiatky tisíc strán archívnych dokumentov a knižničných jednotiek. Identifikovaných bolo viac ako 400 archívnych dokumentov a fotografií so vzťahom k Februáru 1948 a 1250 inventárnych jednotiek (cca 10 000 dokumentov a fotografií) so vzťahom k Augustu 1968. V spolupráci so Sekciou vedeckého výskumu vykonali výber najzaujímavejších dokumentov, ktoré boli neskôr digitalizované a využité na prezentačné a vzdelávacie účely.

4.1 ARCHÍVNE FONDY

Ústav pamäti národa od svojho vzniku do súčasnosti prevzal od štátnych orgánov a fyzických osôb archívny materiál v množstve 2500 bežných metrov. V správe Archívu Ústavu pamäti národa je v súčasnosti 638 archívnych fondov a zbierok.

Zamestnanci ÚPN v roku 2018 roztriedili a usporiadali materiál archívneho fondu Okresná správa ZNB Oddelenie ŠtB Zvolen (3,25 bm, 26 krabíc), roztriedili, usporiadali a inventarizovali dokumenty archívneho fondu Okresná správa ZNB Oddelenie ŠtB Komárno (1,875 bm, 15 krabíc, 58 inv. j.).

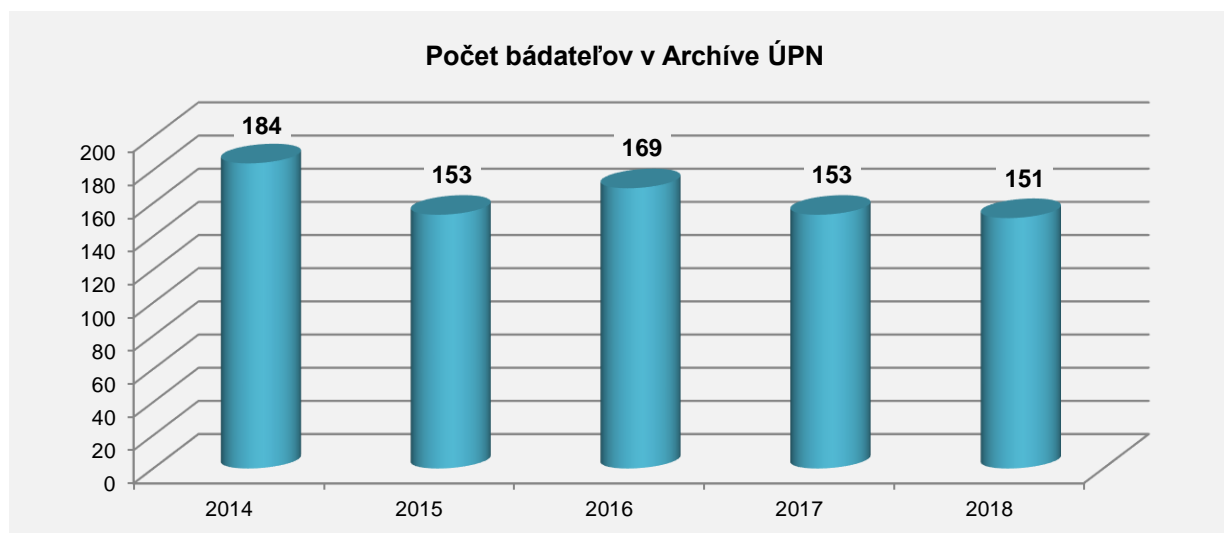
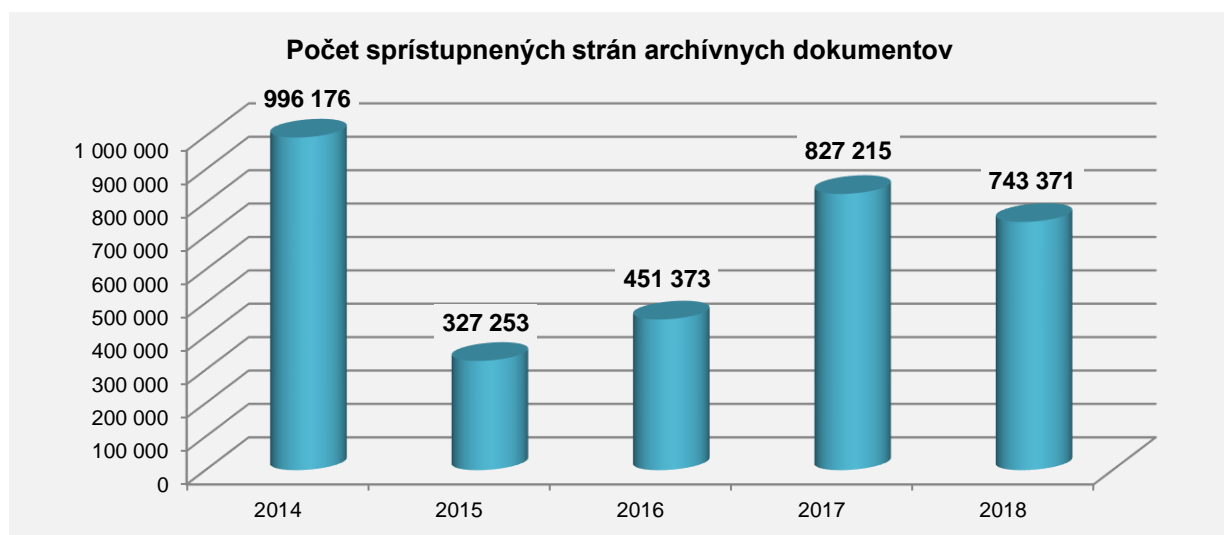
4.2 ARCHÍVNY INFORMAČNÝ SYSTÉM

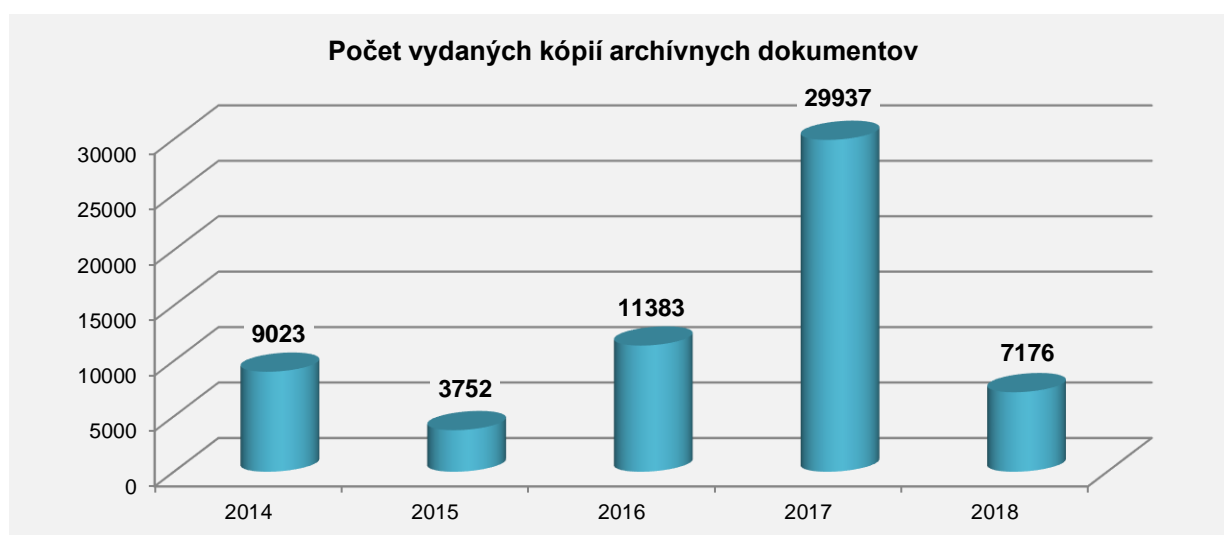
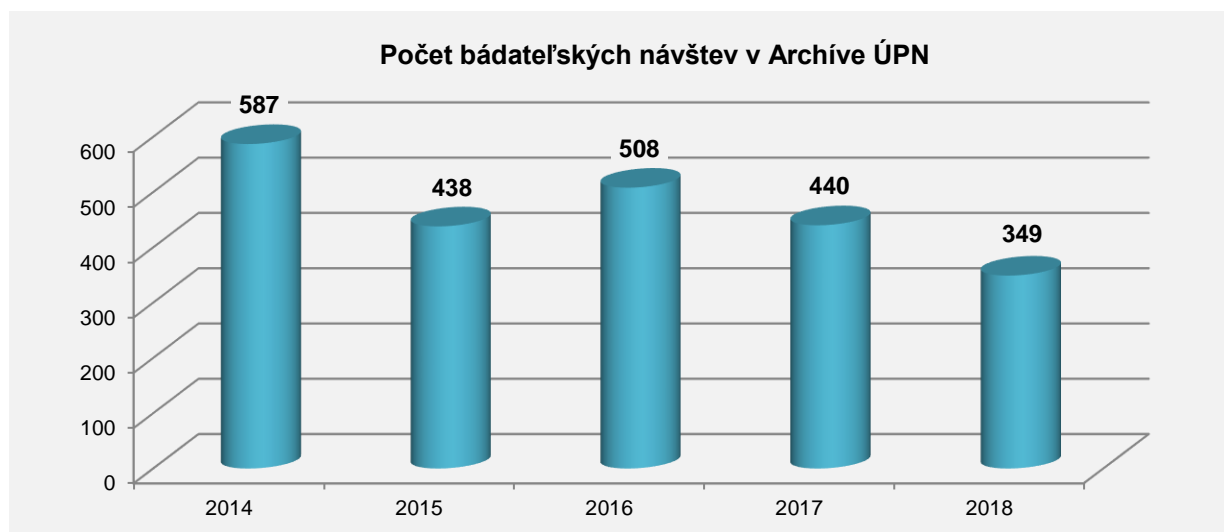
V rámci budovania archívneho informačného systému prepisovali zamestnanci ÚPN kartotéky operatívnych príslušníkov Štátnej bezpečnosti a zväzkov Stredoslovenského kraja (4131 záznamov a 34 796 údajov). Prepísané záznamy a údaje sa následne integrovali do informačného systému. Do archívneho informačného systému boli po verifikácii doplnené údaje z fondov Krajská správa ZNB Správa ŠtB Košice – vyšetrovacie spisy (4200 záznamov, 30 240 údajov), Krajská správa ZNB Správa ŠtB Banská Bystrica (515 záznamov, 7370 údajov) a Krajská správa ZNB Správa ŠtB Banská Bystrica – agentúrne zväzky nearchivované (600 záznamov – 7874 údajov).

4.3 BÁDATEĽŇA

V roku 2018 Archív ÚPN pripravil bádateľom celkovo 743 780 strán archívnych dokumentov. V bádateľni študovalo celkovo 151 osôb, ktoré vykonali 349 bádateľských návštev (z toho externí bádatelia 177 a zamestnanci ÚPN 172). Žiadateľom vydal ÚPN celkovo 7176 študijných kópií archívnych dokumentov. Z pohľadu účelu sprístupnenia išlo o nasledujúce oblasti záujmu: spravodajstvo a publicistika – 21 bádateľov; príprava dokumentárnych filmov – 3 bádatelia; nahliadnutia súkromného charakteru (napr. štúdium vlastného spisu, resp. blízkej osoby) – 25 bádateľov; nahliadnutia úradného charakteru – 5 bádateľov; vedecké spracovanie (bakalárske, diplomové práce, výskumné projekty) – 97 bádateľov. K najčastejšie sa vyskytujúcim tematickým okruhom štúdia patrili: perzekúcia osôb (27 bádateľov); organizácia, metódy a činnosť ŠtB (24 bádateľov); dejiny cirkví, perzekúcia, vzťah cirkví a ŠtB (16 bádateľov); genealógie (14 bádateľov); obdobie Slovenskej republiky 1939 – 1945 (7 bádateľov); projekt Nenápadní hrdinovia (7 bádateľov); politický exil (6 bádateľov); problematika ochrany štátnych hraníc (5 bádateľov); menšiny na Slovensku (2 bádatelia); normalizácia (2 bádatelia); dejiny KSČ (2 bádatelia); dôchodkové zabezpečenie (2 bádatelia); súdne spory (1 bádateľ).

4.4 AKVIZIČNÁ ČINNOSŤ

V rámci akvizičnej činnosti prevzal ÚPN viacero prírastkov. K najzaujímavejším patria listy z Jáchymova od J. Hurného, fotografie darované M. Karvašom, či súbor dokumentov k Novembru 1989 od I. Ľudmu z Popradu. Archív ústavu taktiež získal zbierku novín k Augustu 1968 od M. Šmídovej, fotografie Bernarda Jaška od P. Gavendu, fotografie s cirkevnou tematikou od J. Jambora, samizdat a cyklostylový rozmnožovací stroj od M. Čulena a viaceré vyznamenania a odznaky s tematikou Február 1948, či August 1968. Významnú historickú hodnotu majú taktiež fotografie týkajúce sa invázie vojsk Varšavskej zmluvy do Československa darované V. Linderom, L. Pavúkovou či fotografie L. Bielika darované J. Brabcom.

5 VEDECKÝ VÝSKUM A DOKUMENTÁCIA

5.1 OKRUHY VEDECKÉHO VÝSKUMU A DOKUMENTÁCIE

V rámci vedecko-výskumnej činnosti plnil ÚPN výskumné a publikačné úlohy v šiestich a v rámci dokumentačnej činnosti v štyroch okruhoch. Dobrovoľné ako aj vynútené odchody zamestnancov v uplynulých rokoch, spolu s neodborným vedením Sekcie vedeckého výskumu v minulosti a celkovým personálnym poddimenzovaním útvarov mali negatívny dopad na ich riešenie, osobitne v strednodobom horizonte. V roku 2018 preto boli realizované opatrenia, ktoré viedli k základnej stabilizácii činností a do budúcnosti umožnia komplexnejší rozvoj výskumných aktivít ÚPN.

1) Politický systém, režim a spoločnosť na Slovensku 1939 – 1945

Riešiteľ: Mgr. Martin Garek, PhD.

Cieľom vedecko-výskumného okruhu je analýza politického systému a režimu Slovenskej republiky z rokov 1939 – 1945 v perspektíve ich vývoja a premien. Medzi priority patrí výskum štruktúry a činnosti jednotlivých inštitúcií štátu ako aj štrukturálne a sociálne zmeny v slovenskej spoločnosti.

V roku 2018 bola v rámci vedecko-výskumného okruhu publikovaná štúdia M. Gareka v časopise *Pamäť národa* s názvom *Pol'skí kňazi na hornej Orave v rokoch 1939 – 1945* (č. 3/2018). Štúdia sa zameriava na snahy o presídlenie niektorých z týchto kňazov na územia kontrolované hitlerovským Nemeckom, a rovnako mapuje aktivity represívnych orgánov, ktoré monitorovali činnosť týchto kňazov.

2) Osudy slovenských Židov 1939 – 1945

Riešitelia: Mgr. Pavol Makyna, PhD. (1/2 úväzok); Mgr. Martin Garek, PhD.

Výskum v rámci projektu je orientovaný tromi základnými smermi – zistenie a spracovanie základných údajov o židovskej komunite na Slovensku, obmedzovanie ľudských práv a majetková perzekúcia, ktorá sa týkala likvidácií a arizácií podnikového majetku. Zároveň sa v rámci výskumu venuje pozornosť málo zmapovanej problematike prejavov antisemitizmu na Slovensku v období po skončení druhej svetovej vojny.

V roku 2018 realizoval P. Makyna výskum na regionálnej úrovni a jeho výstupmi boli publikované dokumenty k protižidovským pogromom na východnom Slovensku v roku 1945 v časopise *Pamäť národa* (dokumenty *Vraždy Židov a komunistov v obciach Nová Sedlica, Ulič a Kolbasov v decembri 1945*, v čísle 4/2018). Zároveň pripravil na publikovanie články do rubriky *Spravodlivý medzi národmi*, v rámci ktorých mapuje príbehy ľudí na Slovensku, ktorí pomáhali Židom v rokoch druhej svetovej vojny (Vladimír Kuna, č. 1/2018; Július Dérer, č. 2/2018; Pavel Chorvát, č. 3/2018). Počas roku pracoval na doplnení rukopisu popularizačnej odbornej publikácie na tému *Holokaust v pamäti* zapracovaním pripomienok recenzenta Ivana Kamenca. Nakoľko v roku 2019 si budeme pripomínať 80. výročie prijatia prvých protižidovských nariadení z roku 1939,

P. Makyna vypracoval koncept seminára venovaného téme protižidovského zákonodarstva, ktorý bude ÚPN organizovať v máji 2019. Zároveň sa podieľal na príprave podkladov k medzinárodnej výstave *Medzi životom a smrťou (Between Life and Death)*, ktorá je venovaná pomoci prenasledovaným Židom v Európe počas holokaustu. Ide o putovnú výstavu Európskej siete Pamäť a solidarita, na ktorej sú zaznamenané príbehy zachránených aj záchrancov z viacerých európskych štátov. Výstava bola v Bratislave prezentovaná v novembri 2018.

Druhý riešiteľ okruhu M. Garek pracoval na rukopise vedeckej monografie *Prenasledovanie Židov na hornej Orave 1939 – 1945*. V roku 2018 absolvoval archívny výskum v regionálnych archívoch v Bytči a v Dolnom Kubíne. Plánovaný termín vydania publikácie je záver roku 2019.

3) Nastolenie komunistického režimu a protikomunistický odboj (1945 – 1953)

Riešitelia: Mgr. et Mgr. Ondrej Podolec, PhD.; Mgr. Martin Garek, PhD.

Vedecko-výskumný okruh je zameraný na analýzu nástupu komunistického režimu k moci v bývalom Československu a aktívny odpor a odboj v rokoch stalinizmu. Vedecko-výskumný okruh bol zaradený do Plánu činnosti ÚPN na rok 2018 s ohľadom na jeden z ťažiskových výstupov sekcie, reflexiu 70. výročia nástupu komunistickej strany k moci vo februári 1948 a prípravu medzinárodnej vedeckej konferencie venovanej tejto problematike.

V rámci tohto okruhu sa výskumné úlohy zamerali na bezprostredné príčiny vedúce k Februáru 1948. Výstupom boli vedecké štúdie zamerané na zmeny v legislatíve spojené s nástupom komunistického režimu (O. Podolec: *Legislatívne zakotvenie komunistického režimu*, konferencia ÚPN; O. Podolec: *K právnym a politickým aspektom tzv. zľudovenia súdnictva*, konferencia v Banskej Bystrici), ako aj pamäťovú reflexiu februárových udalostí v slovenskej historiografii (M. Garek: *Slovenská historiografia o Februári*, konferencia ÚPN). M. Garek ako druhý riešiteľ projektu spolupracoval na príprave medzinárodnej konferencie venovanej nástupu komunistických strán k moci v priestore strednej a východnej Európy po roku 1945, ktorá sa uskutočnila v decembri vo Varšave a v rámci ktorej bol ÚPN jedným z partnerov podujatia. Na konferencii vystúpil s príspevkom *Slovensko a nástup komunistov k moci (jeseň 1947 – február 1948)*. Zároveň v rámci uvedeného projektu vypracoval tematický vzdelávací leták pre študentov (*Jeseň 1947 – slovenský Február*).

V rámci vedecko-výskumného okruhu usporiadal ústav vo februári 2018 v Bratislave medzinárodnú vedeckú konferenciu *Nastolenie komunistického režimu v Československu vo februári 1948 a jeho dôsledky pre spoločnosť*, ako aj ďalšie sprievodné podujatia súvisiace s výročím komunistického prevratu (napr. samostatnú tematickú webovú stránku www.februar1948.sk). Novo prijatá pracovníčka sekcie Dr. phil. B. Katrebová Blehová vystúpila na medzinárodnej vedeckej konferencii venovanej protikomunistickému odboju v Starej Lesnej (príspevok *Ozbrojený odpor na Slovensku v rokoch 1949 – 1951 v prepojení na slovenský politický exil. Prípad agenta-kuriéra Tomáša Chovana*). V rámci výskumného okruhu bolo zorganizovaných aj viacero osvetových podujatí a diskusií.

4) Politické procesy na Slovensku po roku 1948 a rehabilitácie

Riešiteľ: Mgr. Branislav Kinčok, PhD.; Mgr. Silvia Haladová, PhD.

Výskumný okruh sa zaoberá vykonštruovanými súdnymi procesmi najmä z prvej polovice 50. rokov a následnými rehabilitáciami v 60. rokoch. V rámci projektu vydal ÚPN v posledných rokoch viacero štúdií a dokumentov.

Riešiteľ B. Kinčok pokračoval v bádaní problematiky politických procesov v 50. rokoch, výsledkom bolo viacero textov v časopise *Pamäť národa*. V čísle 1/2018 vyšli komentované dokumenty na tému *Amnestovaní po roku 1960 pod dohľadom ŠtB*. Vedecká štúdia *Prvé pokusy o revíziu prípadu tzv. slovenských buržoázných nacionalistov (1954 – 1960)* je súčasťou *Pamäte národa* č. 4/2018, rovnako ako komentované dokumenty *Osoba Gustáva Husáka v politickom procese s Imrichom Karvašom a spol.* Pripravil rukopis popularizačnej príručky *Politické procesy v rokoch 1948 – 1954* (práca je zaradená do edičného plánu ÚPN na rok 2019). B. Kinčok priebežne pracoval na ťažiskovom výstupe v rámci vedecko-výskumného okruhu – na rukopise vedeckej monografie o procese s tzv. buržoáznymi nacionalistami (Husák a spol.). Riešiteľ projektu absolvoval týždenný výskumný pobyt zameraný na štúdium materiálov v Národnom archíve v Prahe.

Novo prijatá pracovníčka Sekcie vedeckého výskumu S. Haladová spracovávala materiály a pripravovala na vydanie edíciu dokumentov s názvom *Vyprosený a vymodlený. Listy politického väzňa Juraja Hurného z väzenia*. Ide o edíciu dokumentov, ktorej súčasťou sú autentické listy politického väzňa z 50. rokov Juraja Hurného, ktorý strávil v československých väzniciach vrátane Jáchymova a Leopoldova takmer 10 rokov.

5) Štát a cirkvi 1945 – 1989

Riešitelia: Mgr. Pavol Jakubčín, PhD. (1/2 úväzok); Mgr. František Neupauer, PhD.

Okruh sa venuje snahám vládnej moci v komunistickom Československu o využitie, resp. likvidáciu cirkví, pričom sa zameriava predovšetkým na tie aspekty, ktorým bola v doterajšej historiografii venovaná len okrajová pozornosť.

Riešiteľ vedecko-výskumného okruhu P. Jakubčín pracoval na ÚPN na polovičný pracovný úväzok a po dohode ukončil pracovný pomer k 31. augustu 2018. Jeho výskum v rámci okruhu bol sústredený na problematiku vyučovania náboženstva na školách. Na túto tému publikoval vedeckú štúdiu v *Pamäti národa*, č. 3/2018 (*Vyučovanie náboženstva na Slovensku v rokoch 1948 – 1953*). V rovnakom čísle časopisu publikoval aj dokumenty *Slávenie sviatkov jari a organizovanie tzv. odpúťavacích akcií*, venované problematike snáh režimu bojovať proti cirkvi propagandistickými metódami. Významným publikačným výstupom v rámci vedecko-výskumného okruhu bolo vydanie zborníka *Skryté pôsobenie cirkví na Slovensku 1948 – 1989* (ed. P. Jakubčín). Ďalšími výstupmi riešiteľa boli účasť na vedeckom kolokviu *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od obdobia normalizácie po pád komunizmu* (máj 2018, Trnava).

Druhý riešiteľ, F. Neupauer, sa vo svojom výskume zameriaval na osobnosti prenasledované pre svoju vieru (s ťažiskom na obdobie 70. a 80. rokov). Vystúpil na viacerých slovenských a zahraničných konferenciách (v marci s témou Sviečkovej manifestácie na

konferencii *Kultúra a revolta* vo Varšave; v máji na konferencii *Uctime si Československo* v Bratislave s témou spolupráce českého a slovenského disentu v období normalizácie). Popri tom v Košiciach zorganizoval vedeckú konferenciu venovanú osobnosti Františka Paňáka SJ, z ktorej výstupom bude zborník publikovaný v roku 2019. Autorský kolektív pracovníkov sekcie (P. Jašek ako vedúci autorského kolektívu, O. Podolec a F. Neupauer) pracoval na vydaní prvého dielu trojdielnej edície dokumentov venovaných Sviečkovej manifestácii. Počas roku riešitelia pracovali na poznámkovom aparáte prvého dielu edície a úvodnej štúdií. I. diel edície bude publikovaný v roku 2020. Práce na tejto edícii pokračujú spracovaním dokumentov, ktoré budú súčasťou druhého a tretieho dielu edície.

V rámci vedeckého okruhu bolo zorganizovaných aj viacero diskusných večerov a osvetových podujatí, najmä v súvislosti s 30. výročím Sviečkovej manifestácie, vrátane aktualizácie webovej stránky ÚPN venovanej tejto udalosti, ako aj 50. výročiu obnovenia gréckokatolíckej cirkvi.

6) Politický systém, režim a spoločnosť na Slovensku 1968 – 1989

Riešitelia: Mgr. Peter Jašek, PhD.; PhDr. Tomáš Klubert, PhD.; Mgr. Patrik Dubovský, PhD.

Cieľom výskumu v rámci tohto okruhu je zmapovanie pôsobenia komunistického režimu v období tzv. normalizácie. Medzi priority patrí výskum štruktúry a činnosti jednotlivých inštitúcií štátu, odpor proti normalizačnému režimu, ako aj štrukturálne a sociálne zmeny v slovenskej spoločnosti. Súčasťou bádania je aj analýza procesov vedúcich k pádu komunistického režimu na Slovensku v roku 1989.

Vzhľadom na okrúhle 50. výročie od okupácie Československa v auguste 1968 boli ťažiskové práce v rámci okruhu v roku 2018 zamerané na komplexnú reflexiu tejto udalosti. Najdôležitejším publikačným výstupom je monotematické číslo časopisu *Pamäť národa* (č. 2/2018) venované problematiku augustovej okupácie. Spomedzi riešiteľov projektu doň prispeli P. Jašek (v spolupráci s P. Pytlíkom vedeckou štúdiou *Prípad Petra Legnera* a komentované dokumenty *Správa o obsadení bratislavského letiska v auguste 1968*) a P. Dubovský (rozhovor s politológom a zakladateľom časopisu *Echo bratislavských vysokoškolákov* M. Horským). Druhým ťažiskovým publikačným výstupom bola popularizačná práca encyklopedického charakteru o roku 1968. Z riešiteľov sa na jej textoch podieľali T. Klubert a P. Jašek, autorsky prispela aj B. Katrebová Blehová. ÚPN pripravil aj tematickú výstavu *August 1968. Nádeje a vytriezvenia*, ktorej vernisáž sa konala 20. augusta 2018 v priestoroch Slovenského rozhlasu. Ústav sa zároveň ako spoluorganizátor podieľal na medzinárodnej konferencii *The Prague Spring 50 Years after. Great Crises of Communist Regimes in Central Europe in Transnational Perspective*, ktorá sa konala v júni v Prahe a ktorej sa aktívne zúčastnili traja pracovníci sekcie (P. Jašek, F. Neupauer a O. Podolec). 50. výročie augustových udalostí rezonovalo aj v rámci popularizačných a osvetových výstupov. Riešiteľ P. Jašek sa v spolupráci s ďalšími kolegami podieľal na tvorbe tematickej webovej stránky www.21august1968.sk.

V rámci vedecko-výskumného okruhu zorganizoval ÚPN v spolupráci s OZ Samizdat.sk a Univerzitnou knižnicou v Bratislave vedeckú konferenciu *Necenzurovaná tlač pred Novembrom 1989. Deň samizdatu*, ktorá sa konala v Bratislave 12. októbra 2018 a na ktorej sa popri historikoch zúčastnili viacerí vydavatelia samizdatovej literatúry zo

Slovenska a z Českej republiky. Za ÚPN s príspevkom vystúpil P. Dubovský. Ten počas roku pracoval aj na príprave monografie *Ján Langoš. Kresťan v politike*, ktorá mala priniesť životopisný profil disidenta a zakladateľa ÚPN Jána Langoša. Monografia bola zaradená aj do edičného plánu ústavu, recenzenti práce však skonštatovali, že odovzdaný rukopis nespĺňa požiadavky kladené na vedeckú monografiu, preto autor dostal úlohu rukopis prepracovať.

7) Personálna a organizačná rekonštrukcia krajských útvarov ŠtB

Riešiteľ: Mgr. Daniel Halčín

V rámci dokumentačného okruhu bol v roku 2018 vytvorený prehľad 585 príslušníkov útvarov pasov a víz a spracovaný zoznam 76 príslušníkov útvarov ŠtB Krajskej správy MV Žilina (1954 – 1960).

8) Rekonštrukcia zväzkovej agendy I. správy ZNB

Riešiteľ: Mgr. Michal Miklovič

Na základe registračných a archívnych protokolov rozviedky bol v rámci úlohy vytvorený prehľad 554 zväzkov tajných spolupracovníkov oblastných odborov rozviedky na Slovensku založených v rokoch 1971 až 1989. Následným porovnaním so spismi prevzatými do Archívu ÚPN bolo identifikovaných 42 hlavných zväzkov, 2 diely hlavného zväzku, 154 pracovných podzväzkov, 517 finančných podzväzkov a 26 tematických podzväzkov, ktoré Archív ÚPN neprevzal do svojej správy. Digitálne kópie chýbajúcich zväzkov a podzväzkov boli vyžiadané z Archívu bezpečnostných zložiek ČR. Z registračných a archívnych protokolov rozviedky bol spracovaný prehľad všetkých 83 založených zväzkov aktívnych a vplyvových opatrení rozviedky

9) Databáza odsúdených za trestný čin nedovolené opustenie republiky

Riešiteľ: Emília Pastvová

V roku 2018 bolo spracovaných 2750 spisov Východoslovenského kraja, v databáze je v súčasnosti zaznamenaných 4172 osôb.

10) Štátny dozor nad cirkvami

Riešiteľ: Mgr. et Mgr. Ján Endrödi

V roku 2018 bol spracovaný prehľad zákonných noriem, vyhlášok a opatrení, ako aj prehľad archívnych fondov Slovenského národného archívu a štátnych archívov a ich pracovísk v SR, vrátane rozsahu fondov a podmienok prístupu. Naštudované boli inventáre archívnych fondov ONV v Poprade, Kežmarku a v Spišskej Starej Vsi – odbory školstva a kultúry, cirkevné oddelenie (samostatne v rokoch 1949 – 1989, 1949 – 1959, 1949 – 1960).

5.2 VEDECKÉ A ODBORNÉ KONFERENCIE, KOLOKVIÁ A SEMINÁRE

Ústav pamäti národa v roku 2018 nadviazal na tradíciu z predchádzajúcich rokov v organizovaní vedeckých podujatí, samostatne alebo v spolupráci s partnerskými inštitúciami zorganizoval na Slovensku štyri vedecké konferencie a dva vedecké semináre.

1) Vedecká konferencia *JUDr. František Paňák SJ a prenasledovaní na východnom Slovensku*

24. a 25. januára 2018, Košice

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátori: Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Košiciach; Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Podujatie sa konalo pri príležitosti 110. výročia narodenia pátra F. Paňáka, ktorého životný príbeh je unikátnym svedectvom politického väzňa, kňaza, kritika komunistického režimu, no rovnako aj predsedu spolku *Detvan* v Prahe a publicistu. V Košiciach pôsobil od roku 1968 a jeho činnosť zasiahla do života jednotlivcov, mesta i regiónu. Vo svojej dobe patril k autentickým nositeľom kresťanskej inšpirácie a uchovania vnútornej slobody v čase perzekúcií a neslobody. Cieľom konferencie bolo analyzovať aktivity pátra Františka Paňáka SJ a ďalších osobností z regiónu východného Slovenska, ktoré boli schopné vplyvať na život v regióne a svojimi postojmi otvárali cestu pre slobodu a demokraciu. Príspevky sa zamerali na mapovanie postoja režimu voči nim, postihy jednotlivých aktivistov a pokusy o zmrazenie ich činnosti.

Prednášajúci/témy:

- Alojz TKÁČ (Košice): *Spomienky na pátra Paňáka*
- Cyril HIŠEM (Teologická fakulta Katolíckej univerzity, Košice): *Prenasledovanie kňazov Košickej diecézy po roku 1945*
- Marián GULA (Ústav pamäti národa): *Cirkev v registroch ŠtB na príklade pátra Paňáka*
- Peter BORZA (Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach): *Východné Slovensko – osobnosti, perzekúcie (aj na príklade biskupa V. Hopku)*
- Ján ĎAČOK SJ (Pápežská Gregorova univerzita, Rím; Teologická fakulta Trnavskej univerzity, Bratislava): *Páter F. Paňák SJ – verný syn svätého Ignáca*
- Jozef GNIP (Třebíšov): *Spiritualita pátra Františka Paňáka*
- Cyril URBAN (príbuzný F. Paňáka): *Korešpondencia s ujom Ferkom Paňákom*
- Daniela KIMLIČKOVÁ SSS (Sociálne sestry, Košice): *Páter František Paňák a duchovná formácia Sociálnych sestier*
- Mária BIELOVÁ SF (Spoločenstvo Fatima; VŠZaSP sv. Alžbety, Trstená): *Osobnosť Oravy, Slovenska i sveta*
- Milan HUDAČEK SJ (Spoločnosť Ježišova, Bratislava): *Rehol'ná komunikácia pátra Františka Paňáka v hláseniach TS ŠTB*
- František NEUPAUER (Ústav pamäti národa): *Paňák – osobnosť, ktorá formuje*

2) Medzinárodná vedecká konferencia *Nastolenie komunistického režimu v Československu vo februári 1948 a jeho dôsledky pre spoločnosť*

20. a 21. februára 2018, Bratislava

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátori: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky; Národní rada Slovenskej republiky

Konferencia ponúkla analytický pohľad na vývoj v Československu s dôrazom na komparáciu vývoja v českej a slovenskej časti štátu, ako i v krajinách formujúceho sa sovietskeho bloku v strednej a východnej Európe po nastolení mocenského monopolu komunistických strán. Podujatie reflektovalo širší kontext celospoločenských zmien, ktoré priniesol nástup totalitného režimu. Jednotlivé príspevky boli zamerané na vnútropolitické príčiny a celospoločenské dôsledky februárových udalostí, ako i na vývoj bezprostredne po nastolení nových mocenských pomerov. Pozornosť bola venovaná aj reflexii týchto udalostí v spoločenskej pamäti (pred Novembrom 1989 i po ňom), ako aj na interdisciplinárny rozmer problematiky. Zaoberala sa aj zahraničnopolitickými súvislosťami komunistického prevratu a osobitný panel sa venoval úlohe a aktivitám bezpečnostného aparátu štátu v období Februára 1948. Konferencia predstavovala najvýznamnejšie vedecké podujatie ústavu v roku 2018.

Prednášajúci/témy:

- Vít SMETANA (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Únor 1948 jako katalyzátor západního sjednocování. K mezinárodněpolitickým dopadům komunistického převratu v Československu*
- Mirosław SZUMIŁO (Biuro Badań Historycznych Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa): *Rok 1948 v Polsku – konsolidace komunistického mocenského systému*
- Emília HRABOVEC (Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): *Udalosti roku 1948 v Československu a Vatikán*
- Jiří PERNES (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Sovětský pohled na únor 1948*
- Eva TATEROVÁ (Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelova univerzita v Brně): *Proměny československého přístupu k sionistickému hnutí po únoru 1948*
- Jaroslav CUHRA (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Proměny protináboženského boje po převzetí moci KSČ*
- Peter ZUBKO (Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave): *Katolícka cirkev po Februári 1948*
- Jozef HALKO (Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): *Katolícke médiá po Februári 1948*
- Peter RAČKO (Stredoslovenské múzeum Banská Bystrica): *Evanjelická cirkev a. v. a Február 1948*
- Peter BORZA (Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach): *Gréckokatolícka cirkev v Československu po februári 1948*
- Ivan PETRANSKÝ (Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave): *Dôsledky februára 1948 pre štátom neuznané náboženské spoločnosti na Slovensku*
- Pavlína KOUROVÁ (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Budování „socialistické školy“ po únoru 1948*

- Soňa GABZDILOVÁ (Centrum spoločenských a psychologických vied SAV): *Február 1948 a jeho dopad na školstvo na Slovensku*
- Blanka KUDLÁČOVÁ (Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave): *Február 1948 a jeho dopad na oblasť pedagogiky, školstva, vzdelávania a výchovy*
- Alexandra LETKOVÁ (Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): *Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave a Február 1948*
- Markéta DEVÁTÁ (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *„Pracovat a nečekat – to je komunistické, to je bolševické“: prosazování kulturní a vědní politiky KSČ*
- Martin TIMKO (Fakulta dramatických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici): *Slovenská kultúra po februárovom prevrate*
- Marek KREJČÍ (Ministerstvo kultury České republiky): *Únor 1948 a kulturní pracovníci*
- Štefan ŠUTAJ (Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach): *Zmeny v politike voči neslovanským národnostným menšinám na Slovensku po februárovom prevrate v roku 1948*
- Karol JANAS (Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne): *Február 1948 a jeho dopad na politické a spoločenské pomery mesta Považská Bystrica*
- David KOVAŘÍK (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *„Balíková aféra“. Poslední otevřené střetnutí komunistů a demokratických sil v Brně v únoru 1948*
- Ján SOMBATI (Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): *Nová pozemková reforma a jej miesto v socialistickej prestavbe poľnohospodárstva po februári 1948*
- Ľudovít HALLON, Miroslav SABOL (Historický ústav SAV): *Hospodárske pomery na Slovensku v prvom období po nastolení komunistického režimu v roku 1948*
- Peter ŠVÍK (Institut für Osteuropäische Geschichte Universität Wien): *Vplyv februára 1948 na civilnú leteckú dopravu medzi Východom a Západom*
- Jan CHOLÍNSKÝ (Ústav pro studium totalitních režimů): *Příčiny komunistického vítězství v Československu v únoru 1948 a jejich zastírání v období postkomunismu po listopadu 1989 v české politice a historiografii*
- Martin GAREK (Ústav pamäti národa): *Slovenská historiografia o Februári*
- Róbert LETZ (Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): *Domáci protikomunistický odboj na Slovensku v roku 1948*
- Petr BLAŽEK (Ústav pro studium totalitních režimů): *Protikomunistické studentské pouliční demonstrace v Praze v únoru 1948*
- Beata KATREBOVÁ BLEHOVÁ: *Február 1948 a slovenský politický exil*
- Martin NEKOLA: *Politické organizace v poúnorovém exilu*
- Tomáš ČERNÁK: *Špecifiká slovenského februára a pofebruárový vývoj na Slovensku počas jari 1948*
- Jan BUREŠ (Metropolitní univerzita Praha): *Edvard Beneš a únor 1948*
- Natália PETRANSKÁ ROLKOVÁ (Parlamentný inštitút Kancelárie NR SR): *Odras februárových udalostí na pôde Slovenskej národnej rady*
- Marie ČERNÁ (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Budování „nové“ společnosti se „starými“ lidmi. Ideologická (pře)výchova jakosoučástpoúnorové kádrové politiky strany*
- Ondrej PODOLEC (Ústav pamäti národa): *Legislatívne zakotvenie komunistického režimu*
- Václav KAŠKA (Ústav pro studium totalitních režimů): *Desítkoví důvěrníci. Role nejnižší postavených funkcionářů KSČ na cestě k uchopení moci i po únoru 1948*

- Marek SYRNÝ (Múzeum SNP; Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica): *Demokratická strana a februárové udalosti 1948*
- Jiří KOCIAN (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Poúnorový rozklad a počátky „očisty“ českých politických stran na jaře 1948*
- Michal PEHR: *Květnové volby 1948 – plebiscit únorových změn?*
- Zuzana HASAROVÁ (Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre): *Nové úlohy spoločenských organizácií po roku 1948. Zväz československo-sovietskeho priateľstva ako organizátor masovo-popularizačnej akcie*
- Prokop TOMEK (Vojenský historický ústav Praha): *Role bezpečnostního aparátu v únoru 1948*
- František HANZLÍK (Fakulta vojenského leadershipu Univerzity obrany Brno): *Úloha bezpečnostních složek v době únorových událostí 1948*
- Jiří PLACHÝ (Vojenský historický ústav Praha): *Československá armáda a únorové události roku 1948*
- Jiří FIDLER: *Bratrské objetí. Sovětská armáda v československém „blízkém zahraničí“ v únoru 1948*
- Jan KALOUS (Ústav pro studium totalitních režimů): *Politici zpravodajci MV a jejich aktivity v době únorové a poúnorové*
- Matej MEDVECKÝ (Vojenský historický ústav): *Od Tomana k Valešovi – čs. rozviedka v roku 1948*
- Jerguš SIVOŠ (Ústav pamäti národa): *„Očista“ bezpečnostného aparátu na Slovensku po februári 1948*
- Milan BÁRTA (Ústav pro studium totalitních režimů): *Očista Sboru národní bezpečnosti po únoru 1948*
- Libor SVOBODA (Ústav pro studium totalitních režimů): *Zbíhání příslušníků SNB za hranice jako jeden z projevů odporu vůči poúnorovému režimu*

3) Vedecká konferencia Kremnica v dejinách 20. storočia

10. októbra 2018, Kremnica

Organizátori: Štátny archív v Banskej Bystrici – pracovisko Archív Kremnica; Mesto Kremnica; Ústav pamäti národa

Vedecká konferencia, ktorá sa konala pri príležitosti 690. výročia založenia mesta, sa zamerala na mapovanie ťažiskových, ale aj menej známych udalostí 20. storočia, ktoré formovali dejiny mesta a osudy jeho obyvateľov. Prednášajúci vo svojich príspevkoch priniesli nové poznatky o tom, ako sa dejinné udalosti preniesli do života ľudí v konkrétnom slovenskom regióne.

Prednášajúci/témy:

- Lukáš VOLENTIER (Múzeum SNP; Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici): *Kremnická mincovňa a vznik Československa*
- Peter ZORIČÁK (Archív Mincovne Kremnica): *Prevzatie mincovne československým štátom a začiatky jej obnovy v roku 1919*
- Karol HOLLÝ (Historický ústav SAV): *Verejná diskusia o kremnickej mincovni v kontexte snáh o vybudovanie novej štátnej mincovne v Prahe (1919 – 1927)*

- Juraj HIRČÁK (Archív Mincovne Kremnica): *Archív kremnickej mincovne a jeho strastiľná cesta minulým storočím*
- Anton HRUBOŇ (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici): *„Finis belli“: Fungovanie mocenských štruktúr režimu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v Kremnici počas nemeckej okupácie Slovenska*
- Daniel KIANIČKA (Múzeum mincí a medailí Kremnica): *Slovenské národné povstanie a Kremnica*
- Jerguš SIVOŠ (Ústav pamäti národa): *Sústred'ovacie tábory pre Nemcov v Kremnici a v okolí (1945 – 1946)*
- Martin SLÁVIK (Masarykova univerzita v Brně): *ŠtB a Kremnica. Prípád Michala Grejtovského z roku 1949*
- Oliver FINKA: *Kremnické baníctvo v druhej polovici 19. storočia a v 20. storočí*
- Boris BANÁRY: *Hudba a hudobný život v Kremnici v 20. storočí*
- Valéria SOLČÁNIOVÁ (Štátny archív Banská Bystrica pracovisko Archív Kremnica): *Výchovno-vzdelávací systém Štátneho ústavu pre hluchonemých v Kremnici (1918 – 1938)*
- Lenka HIRSCHNEROVÁ (Štátny archív Banská Bystrica – pracovisko Archív Kremnica): *História kremnickej hračkárne (1926 – 1938)*
- Milan RYBÁRSKY: *História Kalvárie v Kremnici*
- Peter BERČÍK: *Medzníky sociálno-ekonomického rozvoja mesta Kremnice v druhej polovici 20. storočia*
- Lívia NAGYOVÁ: *Ľudovít Leitner a jeho prínos k rozvoju mesta Kremnica*
- Katarína DOBROTKOVÁ (Štátny archív Banská Bystrica – pracovisko Archív Kremnica): *Biela stopa Slovenského národného povstania – začiatok významnej kapitoly kremnického lyžovania*

4) Vedecká konferencia *Deň samizdatu. Necenzurovaná tlač pred Novembrom 1989*

12. októbra 2018, Bratislava

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátori: Univerzitná knižnica v Bratislave; OZ samizdat.sk

Vedecká konferencia bola zameraná na mapovanie fenoménu samizdatu v našich dejinách i v zápase s komunistickým režimom. Cieľom bolo poukázať na odbornú, informačnú, vzdelávaciu i politickú úlohu samizdatu a načrtnúť prirodzené, hoci obsahovo rôznorodé prepojenie samizdatovej tvorby a distribúcie v Čechách a na Slovensku. Jednotlivé príspevky sa venovali aj reakcii režimu na vydávanie samizdatov, osobitne na aktivity Štátnej bezpečnosti a trestnoprávne postihy vydavateľov. Podujatie vytvorilo priestor na prezentácie pamätníkov a pracovné stretnutie redaktorov, tlačiarov a distribútorov samizdatov zo Slovenska i Česka.

Prednášajúci/témy:

- Ján ŠIMULČÍK (OZ samizdat.sk): *Neznáme periodické samizdaty*
- Róbert LETZ (Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): *Skupina Slovenský zlatý orol a jej samizdaty*
- Patrik DUBOVSKÝ (Ústav pamäti národa): *Tajná tlačiareň samizdatov v Šenkviaciach*
- Michal HOLEČEK (Praha): *Katolícky samizdat a jeho distribúcia*
- Ján BUDAJ (Bratislava): *Ochranársky a občiansky samizdat na Slovensku*

- Ján ČARNOGURSKÝ (Bratislava): *Vnútropolitické a zahraničnopolitické súvislosti samizdatu*
- Jiří GRUNTORÁD (Libri Prohibiti): *Česko-slovenský samizdat*
- Peter HAŤAPKA (Bratislava): *Príprava, výroba, bezpečnosť a distribúcia samizdatových časopisov*
- Tibor KOČÍK (Košice): *Samizdaty s poetikou košického undergroundu a podzemia*
- Martin LAUKO (Bratislava): *Otázky okolo samizdatu*

5) Seminár pre učiteľov *Aktuálne výzvy vyučovania dejepisu*

4. a 5. decembra 2018, Košice

Organizátori: Ústav pamäti národa; Európska sieť Pamät' a solidarita; Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Cieľom seminára bolo predstaviť problematiku vyučovania dejepisu vo svetle nových metód používaných v procese vzdelávania. Prvá časť seminára bola vyhradená pre metodický workshop podľa súčasných didaktických trendov, ktorý viedli didaktici doc. PaedDr. Viliam Kratochvíl, PhD. z Katedry všeobecných dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave a PaedDr. Alžbeta Bojková, PhD. z Katedry histórie Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach. Program druhého dňa tvorili výstupy zástupcov jednotlivých inštitúcií, ktorých prezentácie učiteľom priblížili podporné aktivity pri výučbe dejepisu. Cieľom bolo ukázať pedagógom možnosti, kde nájdu podporu pre konkretizáciu metodických modelov, s ktorými sa oboznámili v prvej časti seminára.

Prednášajúci/témy:

- Viliam KRATOCHVÍL (Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave): *Metafora stromu (k predpokladom výučby dejepisu)*
- Alžbeta BOJKOVÁ (Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach): *Metafora stromu (k predpokladom výučby dejepisu)*
- František NEUPAUER (Ústav pamäti národa): *Využitie archívnych materiálov, Oral History a iných materiálov ÚPN v didaktickom procese*
- Tatiana BÍREŠOVÁ, Juraj VARGA (Centrum edukácie a inovácií Innovative Teaching Group): *Verejný priestor a vizuálne pramene ako nástroje výučby dejepisu*
- Zhanna WRÓBLEWSKA (European Network Remembrance and Solidarity): *History lessons. Teaching & learning about 20th-century European history*
- Dagmar KÚDELOVÁ-KOPČANSKÁ (Post Bellum SK): *Príbehy 20. storočia – zážitok ako nástroj vzdelávania*
- Peter BORZA (Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach; Kolégium pamäti národa): *Príbehy 20. storočia – zážitok ako nástroj vzdelávania*
- Beáta BARLOVÁ (Nenápadní hrdinovia): *Mladí pátrači alebo keď história ožíva*

6) Vedecký seminár *Problematika sprístupňovania a spracovania dokumentov spravodajských služieb 20. storočia v inštitucionálnom rámci po roku 1990 s dôrazom na represívne orgány komunistických satelitov Sovietskeho zväzu*

11. a 12. decembra 2018, Bratislava

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátor: Európska sieť Pamäť a solidarita

Seminár sa venoval problematike inštitucionálneho postavenia archívov bývalých spravodajských služieb, delimitácii dokumentov do príslušných archívov alebo inštitúcií, stavu a spracovaniu archívnych fondov, sprístupňovaniu archívnych dokumentov, limitom štúdia a osobným údajom obsiahnutým v dokumentoch. Jednotlivé príspevky analytickou formou predostreli aktuálny stav náhľadov na uvedenú problematiku a umožnili odborníkom komparáciu vývoja jednotlivých inštitúcií. Podujatie vytvorilo priestor na výmenu skúseností s využitím materiálov vo vzdelávacom procese a v médiách.

Prednášajúci/témy:

- Ľubomír ĎURINA (Ústav pamäti národa): *Archív ÚPN a jeho miesto v pamäťových inštitúciách: vznik, genéza a právne hľadiská činnosti Archívu ÚPN*
- Éva PETRÁS (Historický archív štátnobezpečnostných služieb, Maďarsko): *The Historical Archives of the Hungarian State Security*
- Dieter BACHER (Ludwig Boltzmann inštitút pre výskum dôsledkov vojny, Rakúsko): *The comparative approach. How historical intelligence studies can benefit from analyzing intelligence activities by combining material from several intelligence services*
- Mária FILARSKÁ (Slovenský národný archív): *Archívne fondy Federálneho ministerstva vnútra v Prahe uložené v Slovenskom národnom archíve*
- Světlana PTÁČNÍKOVÁ (Archiv bezpečnostních složek, Česká republika): *Sprístupňování a delimitace archiválií z provenience státněbezpečnostních složek a vznik Archivu bezpečnostních složek*
- Jana MAŤAŠOVÁ (Ústav pamäti národa): *Archívne dokumenty v Archíve Ústavu pamäti národa – minulosť, súčasnosť a budúcnosť*
- Pavol PYTLÍK (Ústav pamäti národa): *Problematika sprístupňovania a využívania archívnych dokumentov v Archíve Ústavu pamäti národa – právne aspekty, ochrana a vývojové trendy*

ÚPN sa taktiež podieľal na spoluorganizovaní dvoch medzinárodných vedeckých konferencií v zahraničí, ktoré súviseli s nástupom komunistov k moci v strednej Európe a udalosťami roku 1968.

1) Medzinárodná vedecká konferencia *The Prague Spring. 50 Years After*

13. – 15. júna 2018, Praha (ČR)

Organizátori: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Úřad vlády České republiky

Spoluorganizátori: Ústav pamäti národa; Európska sieť Pamäť a Solidarita; Ústav pro studium totalitních režimů; Bundesstiftung zur Aufarbeitung der SED-Diktatur; Český rozhlas; Strategie AV21; Polský institut v Praze

Medzinárodná vedecká konferencia sa zamerala na krízy v jednotlivých satelitoch bývalého Sovietskeho zväzu, so zdôraznením udalostí roku 1968 v Československu a ich reflexiu na Západe aj Východe. Prednášajúci z radov historikov a politológov priniesli nové poznatky aj o postojoch veľmocí k udalostiam roku 1956 v Maďarsku či 1981 v Poľsku. Osobitný panel konferencie bol venovaný pamäťovej politike jednotlivých štátov vo vzťahu k roku 1968.

Prednášajúci/témy:

- Jacques RUPNIK (Fondation des Sciences Politiques): *1968. West and East, Prague and Paris*
- Paul HOCKENOS: *German student radicals, 1968*
- Lukasz KAMINSKI (Vroclavská univerzita): *Polish March 1968*
- Martin VALENTA (Ústav pro studium totalitních režimů): *Czech Student Movement 1968*
- Daniela SPENSER: *Student Revolt in Mexico, 1968*
- Jiří HOPPE (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Two Thousand Questions of the Prague Spring*
- Jan RYCHLÍK (Univerzita Karlova): *Czech and Slovaks, 1968*
- František NEUPAUER (Ústav pamäti národa): *Political Prisoners during the Prague Spring*
- Daniel POVOLNÝ (Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu): *The Soldiers, the Cops and their Self-Reflection during the Prague Spring*
- Mark KRAMER (Harvard University/Davis Centre for Russian and Eurasian studies): *West and Crisis within the Soviet bloc: 1953, 1956, 1968, 1980/1*
- Ulrich PFEIL: *The West and the 1953 East Germany Uprising, example of France*
- László BORHI (Indiana University): *The West and the Hungarian Revolution of 1956*
- Jakub TYSKIEWICZ (Vroclavská univerzita): *USA and Poland, 1956*
- Jacek TEBINKA (Univerzita v Gdaňsku): *Great Britain and Poland, 1956, 1968, 1980/1*
- Peter RUGGENTHALER (Ludwig Boltzmann Institut): *Austria and the Prague Spring*
- Jürgen DANYEL (Zentrum für Zeithistorische Forschung, Potsdam): *West Germany and the Prague Spring*
- Francesco CACCAMO: *Italy and the Prague Spring*
- Oldřich TŮMA (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Czechoslovakia and the West, 1968*

- LI RUI: *China and the Prague Spring*
- Prokop TOMEK (Vojenský historický ústav Praha): *The journal "Student" and RFE*
- Jan CEBE (Univerzita Karlova): *Czechoslovak mass media, 1968*
- Tomáš BĚLOHLÁVEK (Archiv Českého rozhlasu): *Czechoslovak Radio in August 1968*
- Ross JOHNSON: *RFE, VoA and the Warsaw Pact Intervention*
- Miklós MITROVITS: *Kádár and Dubček*
- Christian OSTERMANN: *Markus Wolf and the Prague Spring*
- Marie ČERNÁ (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *Dismantling the Prague Spring*
- Ondrej PODOLEC (Ústav pamäti národa): *Repression under the Criminal Law after the First Anniversary of the Occupation*
- Zbigniew WOJNOWSKI: *Impact of 1968 on Soviet Political Thinking*
- Paweł KOWAL: *Legacy of Solidarity in post-89 Polish Politics*
- Réka SÁRKÖZY: *1956 in Hungarian post-89 politics*
- Václav RAMEŠ: *Economic reform in post-89 Czechoslovak politics*
- Jiří SUK (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *1968 in post-89 Czechoslovak politics*
- Marek MUTOR: *Solidarity in Polish Remembrance*
- Jan BEHREND: *1953 in German Remembrance*
- Attila PÓK: *1956 Uprising in Hungarian Remembrance*
- Peter JAŠEK (Ústav pamäti národa): *1968 in Slovak Remembrance*
- Markéta DEVÁTÁ (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR): *The Prague Spring in Czech Remembrance*
- Svetlana SAVRANSKAYA: *Soviet Interventions in Russian Remembrance*
- Tom BLANTON: *Concluding Remarks*

2) Medzinárodná vedecká konferencia *Communist Parties on the Road to Full Power (after World War II). The First International Conference on the Series: "Revolution Accomplished. Communists in Power"*

6. – 8. decembra 2018, Varšava (Poľsko)

Organizátor: Instytut Pamięci Narodowej

Spoluorganizátori: Ústav pamäti národa, Ústav pro studium totalitních režimů, Nemzeti Emlékezet Bizottság

Konferencia ponúkla analytický pohľad na vývoj vo východnom bloku pod kuratelou Sovietskeho zväzu po druhej svetovej vojne a postupné budovanie, resp. prevzatie moci komunistickými stranami v jednotlivých krajinách. Prispievatelia sa sústredili na ozrejmienie cesty, akou sa dostali komunisti k moci a komparáciou jednotlivých prípadov stanovili scenár, ktorý „prichádzal“ z Moskvy. Konferencia sa pokúsila zachytiť vývoj vo všetkých krajinách východného bloku, osloviť odborníkov z jednotlivých pamäťových inštitúcií a priniesla zaujímavé paralely vývoja a mocenského boja po druhej svetovej vojne.

Prednášajúci/témy:

- Nikita PETROV (International Memorial, Moscow): *Inspiration, supervision, control. The role of the Kremlin in the sovietization of the countries of Central and Eastern Europe*

- Mirosław SZUMIŁO (Institute of National Remembrance, Warsaw): *Governors of Stalin. Leaders of the communist parties of Central and Eastern Europe in 1944–1948 – a collective portrait*
- Jan Stanisław CIECHANOWSKI (Warsaw University): *Polish and Spanish Communists' mutual inspirations (1945–1950)*
- Barbara BANK (Committee of National Remembrance, Budapest): *The beginnings - How did the Communist Party get the power between 1944–1947?*
- Dániel József HOLLÓSI (Committee of National Remembrance, Budapest): *The economic policy of the Hungarian Communist Party between 1945 and 1946*
- Cristina DIAC (National Institute for the Study of Totalitarianism of the Romanian Academy, Bucharest): *From zero to hero. The development of the Romanian Communist Party membership, 1945–1948*
- Jan CHOLINSKY (Institute for the Study of Totalitarian Regimes, Prague): *Two-Stage Revolution – Communist Strategy for Takeover of Power in Czechoslovakia and its Implementation in 1945–1948*
- Martin GAREK (Nation's Memory Institute, Bratislava): *Slovakia and getting power by the communists (autumn 1947–February 1948)*
- Jakub ŠLOUF (Institute for the Study of Totalitarian Regimes, Prague): *Transformation of the Regional Elite of the Communist Party of Czechoslovakia in 1945–1948*
- Jiří URBAN (Institute for the Study of Totalitarian Regimes, Prague): *The role of district and regional security groups of three and five in promoting the power monopoly of the Communist Party in the regions of Czechoslovakia*
- Detelina DINEVA (Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia): *The Bulgarian Communist Party's Rise to Dominance (1944–1949)*
- Iskra BAEVA, Evgenia KALINOVA (Sofia University "St. Kliment Ohridski"): *The Role of the Outer Factor for the Establishment of the Communist Regime in Bulgaria – September 1944–1948*
- Agata DOMACHOWSKA (Nicolaus Copernicus University, Toruń): *The Communist Party of Albania and its opponents in 1941–1946*
- Aleksandar ZIVOTIC (Belgrad University): *Yugoslav communists between the Soviet model and the revolutionary experience (1944–1948)*
- Mateusz SOKULSKI (University of Silesia, Katowice): *Communist Party of Yugoslavia and its Relations with communist parties in Central-Eastern Europe 1945–1948 as the way of legitimization of communist regime in the Balkans*
- Maja LUKANC (Institute of Contemporary History in Ljubljana): *The Pursuit of Legitimacy: The Communist rise to Power in post-war Yugoslavia*
- Aleš GABRIČ (Institute of Contemporary History in Ljubljana; University of Ljubljana): *The Communist Party of Yugoslavia Stifling the Opposition in 1945*
- Stipica GRGIĆ (University of Zagreb's Centre for Croatian Studies), Rudolf BARIŠIĆ (Croatian Institute of History): *How the power was seized: Yugoslavian parliamentary elections of 1945*
- Dragomir BONDŽIĆ (Institute of Contemporary History, Belgrade): *Organization and activities of the Communist Propaganda in Yugoslavia 1945–1950*
- Andrzej CZYŻEWSKI (Institute of National Remembrance, Łódź): *The People with the Party – the Party with the People. On the Building of Communist Mythology in Poland after 1945*
- Klejd KËLLIÇI (University of Tirana): *Defining the internal enemy: Concentration Camps in Early Communist Albania, 1945–50*

- Marta PASZEK (Institute of National Remembrance, Katowice): *Military Courts as a Tool in the Polish Workers' Party's Fight for Power*
- Rafał ŁATKA (Institute of National Remembrance, Warsaw): *Relations between the Communist Party and Catholic Church in the first period of communist government in Poland and the countries under the Soviet Union domination 1944–1948*
- Balázs CZETZ (Hungarian National Archives of Fejér Country Archives, Székesfehérvár): *The Hungarian Communist Party's way into the power. Struggle between the political power and the churches*
- Reka KISS (Committee of National Remembrance, Budapest): *In the Squeeze of Dictatorship: Communist Church Policy and Calvinist Reflection in Hungary After 1945*
- Konrad ROKICKI (Institute of National Remembrance, Warsaw): *Cyrankiewicz and Bierut: rivals? collaborators? implementers of the Kremlin's policy?*
- Robert SPAŁEK (Institute of National Remembrance, Warsaw): *Hostile takeover. The true nature of the "unification of the workers' movement" in Poland*

5.3 ÚČASŤ NA VEDECKÝCH KONFERENCIÁCH A SEMINÁROCH

Zamestnanci ÚPN sa aktívne zúčastnili viacerých vedeckých konferencií a odborných seminárov.

1) Vedecká konferencia *JUDr. František Paňák SJ a prenasledovaní na východnom Slovensku*

24. a 25. januára 2018, Košice

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátori: Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Košiciach; Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Príspevky za ÚPN:

- GULA, M.: Cirkev v registroch ŠtB na príklade pátra Paňáka
- NEUPAUER, F.: Paňák – osobnosť, ktorá formuje

2) Medzinárodná vedecká konferencia *Nastolenie komunistického režimu v Československu vo februári 1948 a jeho dôsledky pre spoločnosť*

20. a 21. februára 2018, Bratislava

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátori: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky; Národní rada Slovenskej republiky

Príspevky za ÚPN:

- GAREK, M.: Slovenská historiografia o Februári
- PODOLEC, O.: Legislatívne zakotvenie komunistického režimu
- SIVOŠ, J.: „Očista“ bezpečnostného aparátu na Slovensku po Februári 1948

3) Medzinárodná vedecká konferencia *Kultúra a revolta*

21. a 22. marca 2018, Varšava (Poľsko)

Organizátori: Varšavská univerzita; Karlova univerzita; Prešovská univerzita

Príspevok za ÚPN:

- NEUPAUER, F.: Od martýrstva k Sviečkovej manifestácii

4) Verejné vypočutie Výboru pre vzdelávanie, vedu, kultúru, ľudské práva a petície Senátu Parlamentu Českej republiky *Co můžeme udělat pro politické vězně a jejich rodiny?*

6. apríla 2019, Praha (ČR)

Organizátor: Senát Parlamentu ČR

Príspevok za ÚPN:

- SIVOŠ, J.: Rehabilitácia, odškodnenie a ocenenie bývalých politických väzňov na Slovensku po roku 1989

5) Konferencia *Slovensko a Európa v roku 1948*

11. a 12. apríla 2018, Banská Bystrica

Organizátor: Múzeum SNP v Banskej Bystrici

Príspevok za ÚPN:

- PODOLEC, O.: K právnym a politickým aspektom tzv. zľudovenia súdnictva

6) Konferencia *Uctime si Československo*

23. apríla 2018, Bratislava

Organizátor: Česko-Slovenský výbor

Príspevok za ÚPN:

- NEUPAUER, F.: Spolupráca českého a slovenského kresťanského disentu

7) Vedecké kolokvium *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od obdobia normalizácie po pád komunizmu*

11. mája 2018, Trnava

Organizátor: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity

Príspevky za ÚPN:

- JAŠEK, P.: Slovensko v rokoch 1968 – 1989. Spoločensko-politická situácia
- NEUPAUER, F.: Škola v rokoch normalizácie – priestor dvojtvárnosti v oblasti výchovy a vzdelávania

8) Medzinárodná vedecká konferencia *The Prague Spring 50 Years After*

13. – 15. júna 2018, Praha (ČR)

Organizátori: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Úřad vlády České republiky

Spoluorganizátori: Ústav pamäti národa; Európska sieť Pamäť a Solidarita; Ústav pro studium totalitních režimů; Bundesstiftung zur Aufarbeitung der SED-Diktatur; Český rozhlas; Strategie AV21; Polský institut v Praze

Príspevky za ÚPN:

- JAŠEK, P.: 1968 in Slovak Remembrance
- NEUPAUER, F.: Political Prisoners during the Prague Spring
- PODOLEC, O.: Repressions under the Criminal Law after the First Anniversary of the Occupation

9) Vedecká konferencia *Bezpečnostné orgány a zložky v mestách vo svetle archívnych dokumentov*

27. júna 2018, Bratislava

Organizátor: Katedra archívnictva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty UK v Bratislave

Príspevok za ÚPN:

- MIKLOVIČ, M.: Oblastné odbory ŠtB – útvary rozvedky v krajských mestách v rokoch 1980 – 1990

10) Vedecká konferencia *1948 – z bezdomovia do totality*

30. júna 2018, Bratislava

Organizátori: OZ Petržalka-Engerua-Ligetfalu; Maďarský inštitút v Bratislave

Príspevok za ÚPN:

- SIVOŠ, J.: Sústred'ovacie tábory v Petržalke (1945 – 1947)

11) Konferencia *50. výročie okupácie ČSSR*

3. júla 2018, Bratislava

Organizátor: Združenie vojenskej obrody Slovenska

Príspevok za ÚPN:

- JAŠEK, P.: Obete okupácie Československa v auguste 1968 na Slovensku

12) Medzinárodná vedecká konferencia *Okupanci. Interwencja wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w sierpniu 1968 r.*

20. a 21. augusta 2018, Štetín (Poľsko)

Organizátor: Instytut Pamięci Narodowej

Príspevok za ÚPN:

- GAREK, M.: Okupácia Slovenska vojskami Varšavskej zmluvy 21. augusta 1968 a jej obete

13) Konferencia *Okupácia Košíc a východného Slovenska v auguste 1968*

7. septembra 2018, Košice

Organizátori: Charta 017; Košický samosprávny kraj

Príspevok za ÚPN:

- JAŠEK, P.: August 1968 v Košiciach z pohľadu dokumentov ŠtB

14) Medzinárodná vedecká konferencia *August '68. Operácia Dunaj*

20. – 21. septembra 2018, Bratislava

Organizátori: Camera Obscura; Historický ústav SAV

Príspevok za ÚPN:

- JAŠEK, P.: Nevinní. Obete a ich príbehy

15) Konferencia *Historické výročia v roku 2018*

26. septembra 2018, Bytča

Organizátor: Štátny archív Žilina so sídlom v Bytči

Príspevok za ÚPN:

- GAREK, M.: Jeseň 1938 na Slovensku a Orava

16) Konferencia *Ozbrojený protikomunistický odpor v strednej a východnej Európe (1944 – 1953), politické, vojenské, právne a etické aspekty*

2. – 5. októbra 2018, Stará Lesná

Organizátori: Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela; Spoločenskovedný ústav SAV

Príspevok za ÚPN:

- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: Ozbrojený odpor na Slovensku v rokoch 1949 – 1951 v prepojení na slovenský politický exil. Prípad agenta-kuriéra Tomáša Chovana

17) Medzinárodná vedecká konferencia *Wspólna historia? Pięćdziesiąt lat doświadczeń Polaków, Czechów i Słowaków w warunkach niepodległości, okupacji i reżimów totalitarnych (1918 – 1968)*

4. a 5. októbra 2018, Vroclav (Poľsko)

Organizátor: Instytut Pamięci Narodowej

Príspevok za ÚPN:

- PODOLEC, O.: Právne a politické aspekty nástupu komunistického režimu v komunistického režimu v Československu a Poľsku (paralely a špecifiká).

18) Vedecká konferencia *Kremnica v dejinách 20. storočia*

10. októbra 2018, Kremnica

Organizátori: Štátny archív Banská Bystrica – pracovisko Archív Kremnica; Mesto Kremnica; Ústav pamäti národa

Príspevok za ÚPN:

- SIVOŠ, J.: Sústred'ovacie tábory pre Nemcov v Kremnici a v okolí (1945 – 1946)

19) Konferencia *Deň samizdatu. Necenzurovaná tlač pred Novembrom 1989*

12. októbra 2018, Bratislava

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátori: Univerzitná knižnica v Bratislave; OZ samizdat.sk

Príspevok za ÚPN:

- DUBOVSKÝ, P.: Tajná tlačiareň samizdatov v Šenkviaciach

20) Medzinárodná vedecká konferencia *100 rokov ČeskoSlovenskej štátnosti, právnictva a bezpečnosti*

18. októbra 2018, Bratislava

Organizátor: Akadémia Policajného zboru SR

Príspevok za ÚPN:

- SIVOŠ, J.: Personálne zmeny v Zbore národnej bezpečnosti na Slovensku v roku 1948

21) Odborný seminár *Významné osmičky 20. storočia*

6. novembra 2018, Trenčín

Organizátor: Štátny archív v Trenčíne

Príspevok za ÚPN:

- JAŠEK, P.: August 1968 v Trenčíne z pohľadu materiálov ŠtB

22) Medzinárodná vedecká konferencia *Was war die Normalisierung?*

8. – 11. novembra 2018, Pelham (Nemecko)

Organizátor: Collegium Carolinum

Príspevok za ÚPN:

- JAŠEK, P.: Unofficial Culture as a Part of the Slovak Dissent

23) Vedecká konferencia *KSČ v regionální perspektivě: struktura – elity – výkon moci*

29. novembra 2018, Praha (ČR)

Organizátor: Ústav pro studium totalitních režimů

Príspevok za ÚPN:

- ENDRÖDI, J.: Zriadenie, obsadzovanie a náplň funkcie cirkevného tajomníka na príklade ONV Poprad

24) Medzinárodná vedecká konferencia *Communist Parties on the Road to Full Power (after World War II). The First International Conference on the Series: "Revolution Accomplished. Communists in Power"*

6. – 8. decembra 2018, Varšava (Poľsko)

Organizátor: Instytut Pamięci Narodowej

Spoluorganizátori: Ústav pamäti národa; Ústav pro studium totalitních režimů; Nemzeti Emlékezet Bizottságának

Príspevok za ÚPN:

- GAREK, M.: Slovensko a nástup komunistov k moci (jeseň 1947 – február 1948)

25) Vedecký seminár *Problematika sprístupňovania a spracovania dokumentov spravodajských služieb 20. storočia v inštitucionálnom rámci po roku 1990 s dôrazom na represívne orgány komunistických satelitov Sovietskeho zväzu*

11. a 12. decembra 2018, Bratislava

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátor: Európska sieť Pamäť a solidarita

Príspevky za ÚPN:

- ĎURINA, L.: Archív ÚPN a jeho miesto v pamäťových inštitúciách: vznik, genéza a právne hľadiská činnosti Archívu ÚPN
- MAŤAŠOVÁ, J.: Archívne dokumenty v Archíve Ústavu pamäti národa – minulosť, súčasnosť a budúcnosť
- PYTLÍK, P.: Problematika sprístupňovania a využívania archívnych dokumentov v Archíve Ústavu pamäti národa – právne aspekty, ochrana a vývojové trendy

5.4 PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ

Pracovníci ústavu v roku 2018 publikovali výsledky svojich výskumov v podobe monografií, štúdií, zborníkových konferenčných referátov, alebo popularizačných článkov. Odborné texty uverejňovali predovšetkým v časopise *Pamäť národa*, ale aj v publikáciách a časopisoch iných inštitúcií na Slovensku aj v zahraničí.

ABD – Kapitoly vo vedeckých monografiách vydané v domácich vydavateľstvách (4)

- JAŠEK, P.: Slovenská štátnosť a slovensko-české vzťahy v prostredí slovenského disentu (1970 – 1989). In: BOBÁK, J. a kol.: *Slovenské štátoprávne snahy v 20. storočí*. Bratislava: Matica slovenská, 2018, s. 441 – 464.
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: Idea štátnosti v politike a programe slovenského povojnového exilu. In: BOBÁK, J. a kol.: *Slovenské štátoprávne snahy v 20. storočí*. Bratislava: Matica slovenská, 2018, s. 329 – 360.
- KINČOK, B.: Slovenská štátnosť a slovensko-české vzťahy v politickom procese so slovenskými buržoáznymi nacionalistami – Gustáv Husák a spol. In: BOBÁK, J. a kol.: *Slovenské štátoprávne snahy v 20. storočí*. Bratislava: Matica slovenská, 2018, s. 309 – 328.
- SIVOŠ, J.: Veľvyslancom v Turecku. In: LONDÁK, M., MICHÁLEK, S. a kol.: *Dubček*. Historický ústav SAV, VEDA 2018, s. 311 – 322.

ADF – Vedecké práce v domácich nekarentovaných časopisoch (20)

- GAREK, M.: Poľskí kňazi na hornej Orave v rokoch 1939 – 1945. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 3, s. 3 – 22.
- GAREK, M.: Pracovný tábor Ústie nad Oravou 1943 – 1949. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 3, s. 35 – 53.
- GAREK, M.: Židia na území inkorporovanej Oravy v rokoch 1939 – 1945. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 1, s. 15–32.
- JAKUBČIN, P.: Slávenie sviatkov jari a organizovanie tzv. odpúťavacích akcií. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 3, s. 54 – 61.
- JAKUBČIN, P.: Začiatky „ideologického zápasu o dušu dieťaťa“. Vyučovanie náboženstva na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 3, s. 23 – 34.
- JAŠEK, P., PYTLÍK, P.: „Ak sa Vaši a naši predstavitelia dohodnú, pôjdeme domov“. Správa o obsadení bratislavského letiska v auguste 1968. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 2, s. 57 – 60.
- JAŠEK, P., PYTLÍK, P.: Prípád Petra Legnera – obeť invázie vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 2, s. 27 – 38.
- JAŠEK, P., SIVOŠ, J.: Signatár Charty 77 Tomáš Petřivý v dokumentoch bezpečnostných zložiek (1978 – 1986). *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 4, s. 47 – 58.
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: Korešpondencia medzi Karolom Sidorom a msgr. Františkom J. Dubošom (Francisom J. Duboshom) 1945 – 1946. *Historický zborník*, roč. 28 (2018), č. 1, s. 244 – 261.
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: Talianski komunisti a Československo v období rokov 1968 – 1975 v medzinárodnopolitickom kontexte. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 2, 2018, s. 3 – 26.
- KINČOK, B.: Amnestovaní politickí väzni pod kontrolou Štátnej bezpečnosti. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 1, s. 57 – 72.
- KINČOK, B.: Diskriminácia a perzekúcie bývalých slovenských príslušníkov RAF po roku 1948. Náčrt problematiky. *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 4, s. 3 – 21.
- KINČOK, B.: Osoba Gustáva Husáka v politickom procese s Imrichom Karvašom a spol. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 4, s. 56 – 67.
- KINČOK, B.: Prvé pokusy o revíziu prípadu tzv. slovenských buržoáznych nacionalistov (1954 – 1960). *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 4, s. 22 – 43.
- KLUBERT, T.: Represálie 5. poľnej roty Hlinkovej gardy v oblasti Krupiny. *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 4, s. 22 – 31.
- MAKYNA, P.: Osudy Antona Neumana – šéfa kancelárie prezidenta Slovenskej republiky (1939 – 1945), *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 1, s. 32 – 46.
- MAKYNA, P.: Protižidovské násilnosti v Nových zámkoch dňa 4. augusta 1946. *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 4, s. 3 – 14.
- MAKYNA, P.: Vraždy Židov a komunistov v obciach Nová Sedlica, Ulič a Kolbasov v decembri 1945, *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 4, s. 44 – 55.
- PODOLEC, O.: Rok 1988 – v znamení opatrného ústupu. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 1, s. 73 – 94.
- PODOLEC, O.: Trestnoprávna represia za tzv. nedovolené opustenie republiky a jej prehodnocovanie v 80. rokoch 20. storočia. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 1, s. 33 – 56.

AEC – Vedecké práce v zahraničných recenzovaných vedeckých zborníkoch (3)

- JAŠEK, P.: State Security Documents and their Role in the Process of Coming to Terms with the Totalitarian Past in Slovakia. In: KÜHRER-WIELACH, F., NOWOTNICK, M. (eds.): *Aus dem Giftschränken des Kommunismus. Methodologische Fragen zum Umgang mit Überwachungsakten in Zentral- und Südosteuropa*. Regensburg : Verlag Friedrich Pustet, 2018, s. 61 – 78.
- MIKLE, P.: Ochrana štátnej hranice v priestore 11. brigády Pohraničnej stráže Bratislava v druhej polovici šesťdesiatych rokov 20. storočia. In: VANĚK, P. (ed.): *Ochrana státní hranice a rok 1968. Bezpečnostní poměry na hranici v druhé polovině 60. let*. Brno : Technické muzeum v Brně, 2018, s. 23 – 34.
- SIVOŠ, J.: Náčrt organizace bezpečnostních složek na Jáchymovsku v letech 1946–1959. In: PINEROVÁ, K. (ed.): *Jáchymov. Jeviště bouřlivého století*. Praha : ÚSTR 2018, s. 179 – 207.

AED – Vedecké práce v domácich recenzovaných vedeckých zborníkoch (15)

- DUBOVSKÝ, P.: Odvaha niektorých kňazov a rehoľníkov za autenticitu cirkvi pod hrozbou ŠtB. In: JAKUBČIN, P. (ed.): *Skryté pôsobenie cirkví na Slovensku v rokoch 1948 – 1989*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018, s. 48 – 58.
- GAREK, M.: Ján Vojaššák a jeho postoj k zmenám štátnych hraníc medzi Česko-Slovenskom, Slovenskom a Poľskom v rokoch 1920 – 1945. In: LETZ, R., JURČAGA, P. (eds.): *Ján Vojaššák. Biskup v dejinách 20. storočia. Zborník z vedeckej konferencie k 140. výročiu narodenia. Spišská Kapitula 14. – 15. november 2017*. Bratislava : Post Scriptum, 2018, s. 111 – 126.
- JAŠEK, P.: Bulletin Svetového kongresu Slovákov ako vrcholové periodikum slovenského exilu v 70. a 80. rokoch 20. storočia. In: *Periodiká v minulosti a súčasnosti. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2018, s. 231 – 239.
- JAŠEK, P.: Kontakty medzi Svetovým kongresom Slovákom a disentom na Slovensku. In: JAŠEK, P. (ed.): *Svetový kongres Slovákov v zápase proti komunistickému režimu*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018, s. 208 – 222.
- JAŠEK, P.: Protikomunistický odpor na Slovensku v období normalizácie. Náčrt problematiky. In: VARINSKÝ, V. (ed.): *K identifikácii protikomunistického odboja. Slovenský aspekt v medzinárodnom kontexte*. Banská Bystrica : UMB, 2017, s. 184 – 222.
- JAŠEK, P.: Slovensko v rokoch 1945 – 1968. Spoločensko-politická situácia. In: KUDLÁČOVÁ, B. (ed.): *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od konca 2. svetovej vojny po obdobie normalizácie*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2018, s. 12 – 22.
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: Biskup Ján Vojaššák a slovenská politická a cirkevná emigrácia v rokoch 1945 – 1965. In: LETZ, R., JURČAGA, P. (eds.): *Ján Vojaššák. Biskup v dejinách 20. storočia. Zborník z vedeckej konferencie k 140. výročiu narodenia. Spišská Kapitula 14. – 15. november 2017*. Bratislava : Post Scriptum, 2018, s. 292 – 310.
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: Exilové periodiká Rím a Hlas z Ríma. K počiatkom slovenskej cirkevnej emigrácie v Taliansku po roku 1945. In: *Periodiká v minulosti a súčasnosti. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2018, s. 156 – 165.

- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: Rádio Slobodná Európa a Svetový kongres Slovákov. In: JAŠEK, P. (ed.): *Svetový kongres Slovákov v zápase proti komunistickému režimu*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018, s. 186 – 209.
- NEUPAUER, F.: Sviečková manifestácia v perspektíve východného Slovenska. In: *Nové obzory*, č. 34. Prešov : Tripolitana, 2018, s. 209 – 222.
- NEUPAUER, F.: Školstvo v čase komunistického režimu. In: KUDLÁČOVÁ, B. (ed.): *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od konca 2. svetovej vojny po obdobie normalizácie*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2018, s. 55 – 64.
- PODOLEC, O.: Genéza a právne aspekty štátneho monopolu na vydávanie periodík v komunistickom Československu. In: *Periodiká v minulosti a súčasnosti. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2018, s. 174 – 182.
- PODOLEC, O.: Politická kríza alebo prevrat? Ústavnoprávne aspekty politických udalostí na Slovensku na jeseň 1947. In: SYRNÝ, M. a kol.: *Slovensko a Európa v roku 1947*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2018, s. 108 – 115.
- PODOLEC, O.: Príprava retribučného procesu s Jánom Vojaššákom a členmi Štátnej rady v rokoch 1945 – 1948. In: LETZ, R., JURČAGA, P. (eds.): *Ján Vojaššák. Biskup v dejinách 20. storočia. Zborník z vedeckej konferencie k 140. výročiu narodenia. Spišská Kapitula 14. – 15. november 2017*. Bratislava : Post Scriptum 2018, s. 350 – 363.
- RISTVEYOVÁ, K., HRUBOŇ, A., MITÁČ, J.: Prvá Viedenská arbitráž a Slovensko (medzinárodné súvislosti, výsledky a dôsledky), In: MARZA, R., SYRNÝ, M. a kol.: *Dve viedenské arbitráže (1938, 1940) z pohľadu slovenskej a rumunskej historiografie*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2018, s. 12 – 25.

BAB – Odborné knižné publikácie vydané v domácich vydavateľstvách (1)

- MAKYNA, P.: *Púchov na historických fotografiách*. Púchov : OZ Puchovo dedičstvo, 2018, 250 s.

BDF – Odborné práce v domácich nekarentovaných časopisoch (10)

- DUBOVSKÝ, P.: Echo bratislavských vysokoškolákov. Rozhovor s politológom Michalom Horským. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 2, s. 87 – 99.
- HALČÍN, D.: Činnosť krajských a okresných útvarov pasov a víz na území Slovenska v období normalizácie, *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 4, s. 81 – 91.
- HALČÍN, D.: Michal Kasan, náčelník ŠtB v Západoslovenskom kraji. *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 3, s. 70 – 78.
- JAŠEK, P.: Obete vojenskej intervencie Varšavskej zmluvy. *Historická revue*, roč. 28 (2018), č. 8, s. 23 – 26.
- JAŠEK, P.: Slovak archives in Ottawa – zdroj vzácnych materiálov o dejinách slovenského exilu. In: *Fórum archivárov*, roč. 27 (2018), č. 2, s. 24 – 25.
- MAKYNA, P.: Július Dérier (1895 – 1963) – Spravodlivý medzi národmi z radov evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 2, s. 100 – 101.
- MAKYNA, P.: Vladimír Kuna (1904 – 1996) – Spravodlivý medzi národmi z radov evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 1, s. 95 – 96.
- MIKLOVIČ, M.: Z Bratislavy do Montrealu. Profil príslušníka rozviedky Viliama Bezáka. *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 4, s. 68 – 78.

- PALKO, V.: Desaťročie sledovania: Využitie Tajnej technickej prehliadky v akcii „LEKÁR“. *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 3, s. 55 – 61.
- PASTVOVÁ, E.: Objektové zväzky teritoriálnych útvarov ŠtB na Slovensku k podozreniam zo spáchania trestného činu podľa § 109 Trestného zákona. *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 4, s. 59 – 67.

FAI – Redakčné a zostavovateľské práce (2)

- JAKUBČIN, P. (ed.): *Skryté pôsobenie cirkví na Slovensku v rokoch 1948 – 1989*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018, 347 s.
- JAŠEK, P. (ed.): *Svetový kongres Slovákov v zápase proti komunistickému režimu*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018, 328 s.

EDI – Recenzie v časopisoch a zborníkoch (3)

- DUBOVSKÝ, P.: recenzia – LAUFER, E.: *Edo*. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 2, s. 106 – 108.
- GAREK, M.: recenzia – SOKOLOVIČ, P.: *Kapitoly z dejín Trnavy v rokoch 1938 – 1948*. Trnava : UCM, 2017, 230 s. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 2, s. 104 – 106.
- KLUBERT, T.: recenzia – KUPKA, J. S.: *Krvavé jahody*. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 1, s. 97.

GII – Rôzne publikácie a dokumenty (27)

- DUBOVSKÝ, P.: Svetlo Sviečkovej manifestácie po 30 rokoch. *Naša univerzita*, roč. 64 (2018), č. 7, s. 16 – 17.
- DUBOVSKÝ, P.: Za Michalom Horským (1943 – 2018) – nekrológ, *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 1, s. 103, zverejnené aj na: www.upn.gov.sk
- GAREK, M.: *Február 1948*.
<https://www.februar1948.sk/sk/februar-1948-na-slovensku/>
- GAREK, M.: *Kalendárium*.
<https://www.februar1948.sk/sk/kalendarium/>
- GAREK, M.: *Kto bol kto*.
<https://www.februar1948.sk/sk/kto-bol-kto/>
- GAREK, M.: *Slovník pojmov*.
<https://www.februar1948.sk/sk/slovník-pojmov/>
- JAŠEK, P.: Ahoj, Európa! In: *Národný kalendár 2019*. Martin : Matica slovenská 2018, s. 291 – 292.
- JAŠEK, P.: Deň pred... In: *Národný kalendár 2019*. Martin : Matica slovenská 2018, s. 283 – 284.
- JAŠEK, P.: Dobrá kniha Félixa Litvu. In: *Národný kalendár 2019*. Martin : Matica slovenská 2018, s. 261.
- JAŠEK, P.: *Kalendárium roku 1968*.
<https://www.21august1968.sk/sk/kalendarium/>
- JAŠEK, P.: *Kto bol kto v roku 1968*.
<https://www.21august1968.sk/sk/kto-bol-kto/>
- JAŠEK, P.: *Obete invázie vojsk Varšavskej zmluvy*.
<https://www.21august1968.sk/sk/obete/>
- JAŠEK, P.: *Slovník pojmov roku 1968*.
<https://www.21august1968.sk/sk/slovník-pojmov/>

- JAŠEK, P.: S manželkou sme vytvorili vynikajúci tandem. Rozhovor s vydavateľom samizdatov a aktivistom tajnej cirkvi Martinom Laukom. *Pamäť národa*, roč. 13 (2017), č. 4, s. 79 – 92.
- JAŠEK, P.: S vrúcnyim vzťahom k vlasti. In: *Národný kalendár 2019*. Martin : Matica slovenská 2018, s. 206 – 207.
- LABJAK, S.: Štefan Kršňa. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 4, s. 95 – 97.
- NEUPAUER, F.: *Brutálny zásah československej polície rozbil mnohé ilúzie, písal Die Welt*.
<https://www.postoj.sk/31789/brutalny-zasah-ceskoslovenskej-policie-rozbil-mnohe-iluzie-pisal-die-welt>
- NEUPAUER, F.: *Ked' vybuchol Černobyl' a 1. mája sa oslavovalo*.
<https://www.postoj.sk/32813/ked-vybuchol-cernobyl-a-1-maja-sa-oslavovalo>
- NEUPAUER, F.: *Komunisti ho odsúdili na doživotie. Dnes má páter Akvinas 103 rokov*.
<https://blog.postoj.sk/30041/komunisti-ho-odsudili-na-doivotie-dnes-ma-pater-akvina>
- NEUPAUER, F.: *Kto poslal sovietske vojská domov? Ján Langoš*.
<https://www.postoj.sk/35782/kto-poslal-sovietske-vojska-domov-jan-langos>
- NEUPAUER, F.: ... *lebo Štefan Barnáš*.
<https://blog.postoj.sk/30721/lebo-stefan-barnas>
- NEUPAUER, F.: *R. I. P. Astronóm, seizmológ, kňaz Daniel Bédi SF*.
<https://blog.postoj.sk/29723/r-i-p-astronom-seizmolog-knaz-daniel-bedi-sf>
- NEUPAUER, F.: *Školy v časoch ŠtB*.
<https://www.postoj.sk/34448/skoly-v-casoch-stb>
- NEUPAUER, F.: Za Imrichom Mrázom (1921 – 2018), *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 4, s. 106 – 108.
- PALKO, V.: Bozk cez Dunaj. Konzervatívny denník Postoj, 9. 3. 2018
<https://www.postoj.sk/31297/bozk-cez-dunaj>
- PALKO, V.: Kolaboranti v cirkvi. Konzervatívny denník Postoj, 8. 2. 2018
<https://www.postoj.sk/30520/kolaboranti-v-cirkvi>
- PODOLEC, O.: Na úvod. *Pamäť národa*, roč. 14 (2018), č. 4, s. 1

6 EVIDENCIE A DATABÁZY

ÚPN v roku 2018 pokračoval v spracovaní, prepise a konsolidácii údajov z registračných protokolov operatívnych zväzkov Správy kontrarozvedky v Bratislave a teritoriálnych útvarov ŠtB na Slovensku. V zmysle § 19 ods. 1 zákona č. 553/2002 Z. z. ústav pripravuje na publikovanie evidenčné záznamy zo zachovaných alebo rekonštruovaných protokolov a ďalších evidenčných pomôcok Štátnej bezpečnosti. Z proveniencie Krajskej správy ZNB Správy ŠtB Bratislava, Krajskej správy MV Nitra a XII. správy ZNB (43 kníh registra) spracoval prepisy 18 kníh registra.

ÚPN pokračoval aj v spracovaní registra súdne rehabilitovaných osôb. Štúdiom súdnych spisov bývalého Štátneho súdu v Bratislave, ktorý vykonával svoju činnosť v rokoch 1948 – 1952, vytvára evidenciu súdne stíhaných osôb s uvedením trestných činov, za ktoré boli súdené, mien sudcov, prokurátorov, obhajcov, údajov o výške a druhu trestu, mieste výkonu trestu, o viacstupňových a rehabilitačných súdoch. Konsolidované údaje databázy sa priebežne dopĺňajú do informačného systému. V roku 2018 bola databáza doplnená o 233 záznamov.

V rámci projektu s názvom *Lepšie neskoro ako nikdy* spolupracuje ÚPN pri spracovaní archívnych záznamov a údajov z ruských archívov o občanoch Slovenskej republiky, ktorí boli odvečení či zadržaní v bývalom ZSSR po druhej svetovej vojne. Dňa 26. apríla 2017 ÚPN od Múzea SNP na základe Zmluvy o vzájomnej spolupráci z 15. novembra 2015 prevzal na elektronickom nosiči fotokópiu kartotéky GUPVI týkajúcu sa československých vojenských zajatcov v ZSSR. ÚPN za rok 2018 spracoval 12 000 z celkového počtu 39 000 evidenčných kariet.

7 VYDANÉ PUBLIKÁCIE

V rámci edičnej činnosti vydal Ústav pamäti národa v roku 2018 celkovo štyri publikácie.

7.1 DOKUMENTY

LETZ, R., LAUKO, M. (eds.): *Hlas Slovenska v kontexte slovenského samizdatu*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, Ústav pamäti národa, 2018, 446 s. ISBN 978-80-8198-020-6

Publikácia prináša pohľad na jedno z najvýznamnejších samizdatových periodík druhej polovice 80. rokov – *Hlas Slovenska*. So súhlasom tajného biskupa Jána Ch. Korca ho vydával aktivista tajnej cirkvi Martin Lauko v rokoch 1988 a 1989. Samizdat *Hlas Slovenska* na svojich stránkach otvoril priestor pre dialóg a názorovú pluralitu v hodnotení moderných slovenských dejín, vrátane v tom čase tabuizovaných stránok. Okrem historickej publicistiky sa sústredil aj na zaujímavé aktuálne i nadčasové témy. Čitateľ sa v rámci publikácie môže zoznámiť nielen s jednotlivými číslami samizdatu, ale aj s vedeckou štúdiou R. Letza o význame *Hlasu Slovenska* v kontexte slovenského samizdatu, ako aj s úvodným slovom tvorcu časopisu M. Lauka. Predložené dielo je prvým zväzkom edície dokumentov *Antológia slovenského samizdatu*, ktorú bude vydávať Ústav pamäti národa. V rámci tejto edície budú v nasledujúcich rokoch publikované najvýznamnejšie slovenské periodické samizdaty

7.2 ZBORNÍKY

JÁŠEK, P. (ed.): *Svetový kongres Slovákov v zápase proti komunistickému režimu*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018, 328 s. ISBN 978-80-89335-83-1

Zborník prostredníctvom vedeckých štúdií a spomienok aktérov predstavuje doteraz nespracovanú problematiku strešnej slovenskej exilovej organizácie, ktorá vznikla v roku 1970 s cieľom zjednotiť slovenský politický exil a pomôcť Slovákom v zápase proti komunistickému režimu a za naplnenie samourčovacieho práva. Je výstupom z rovnomennej vedeckej konferencie, ktorú ústav usporiadal v roku 2015 a ktorá sa stretla s veľkým záujmom širokej verejnosti. Zborník obsahuje celkovo 10 štúdií analyzujúcich širokú škálu aktivít kongresu: od rokovaní s poprednými svetovými politikmi a vydávania memoránd, cez jeho náboženskú politiku, kontakty so slovenským disentom, českým exilom či Rádiom Slobodná Európa až po pôsobenie významných exilových slovenských intelektuálov v radoch kongresu. Osobitná štúdia sa venuje jednému z kľúčových Generálnych zhromaždení SKS v Ríme v roku 1975, ako aj zhodnoteniu významu aktivít kongresu v kontexte studenej vojny. V zborníku nechýbajú ani spomienky štyroch predstaviteľov kongresu, vrátane bývalého generálneho tajomníka Dušana Tótha. Úvodným slovom doň prispela dcéra zakladateľa a najvýznamnejšej osobnosti kongresu Štefana B. Romana Ann Roman, ktorá sa v minulosti podieľala na jeho aktivitách. Zborník predstavuje odrazový mostík na ceste k podrobnému mapovaniu dejín kongresu a je prvou publikáciou, ktorá sa venuje dejinám tejto kľúčovej slovenskej exilovej inštitúcie.

JAKUBČIN, P. (ed.): *Skryté pôsobenie cirkví na Slovensku v rokoch 1948 – 1989*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018, 347 s. ISBN 978-80-89335-85-5

Zborník obsahuje príspevky z rovnomennej vedeckej konferencie, ktorú v Bratislave v dňoch 3. a 4. decembra 2015 zorganizoval Ústav pamäti národa s podporou Nadácie Konrada Adenauera na Slovensku. Na konferencii vystúpili takmer dve desiatky prednášateľov, medzi ktorými boli historici aj priami aktéri podieľajúci sa na širokospektrálnych skrytých aktivitách cirkví pred rokom 1989. V šiestnástich publikovaných príspevkoch sa ich autori venujú najrozličnejším aspektom pôsobenia cirkví vo vymedzenom období. Približujú rôznorodé aktivity kňazov, rehoľníkov i laikov z rôznych cirkví, rehoľných spoločenstiev či denominácií. Mapujú okolnosti tajnej kňazskej formácie, ako aj udeľovania kňazského svätenia doma či v zahraničí. Pozornosť venujú aj rozličným vplyvom a ideovým prúdom, ktorými boli jednotlivé skupiny a združenia pri svojom pôsobení ovplyvňované. Autori – pamätníci, čerpajú vo svojich príspevkoch z vlastných spomienok a skúseností. Predložený zborník ako celok posúva a v niektorých oblastiach prehľadne sumarizuje doteraz známe skutočnosti týkajúce sa neoficiálneho, a pred vtedajšou štátnou mocou ukrytého, pôsobenia cirkví na Slovensku.

7.3 MIMO EDÍCIE

KOSSEY, P. (ed.): *Európsky deň pamiatky obetí totalitných režimov*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018, 171 s. ISBN 978-80-89335-84-8

Publikácia predstavuje výstup z medzinárodnej konferencie konanej 23. augusta 2016 v Bratislave pri príležitosti Európskeho dňa pamiatky obetí totalitných režimov. Zúčastnili sa jej ministri, resp. predstavitelia rezortov spravodlivosti, ako aj predstavitelia európskych pamäťových inštitúcií najmä z krajín strednej a východnej Európy. V prvej časti, pod patronátom Ministerstva spravodlivosti SR, predstavitelia ministerstiev riešili problém narastajúceho radikalizmu v Európe. Vymenili si skúsenosti v zápase proti tomuto fenoménu tak v oblasti prevencie, ako aj represie a identifikovali opatrenia na európskej úrovni, ktoré by mohli pomôcť v boji s narastajúcim extrémizmom. V druhej časti konferencie sa zástupcovia jedenástich pamäťových inštitúcií spolu so zástupcami ministerstiev spravodlivosti zamýšľali nad spravodlivosťou a vyrovnaním sa so zločinmi totalitných režimov z pohľadu trestného práva. Súčasťou publikácie sú vystúpenia zo spomienkovej slávnosti uctenia si obetí totalitných režimov pri pamätníku Brána slobody pod hradom Devín, ako aj vystúpenia dvoch ministrov a ôsmich zástupcov pamäťových inštitúcií zo spomínanej ministerskej konferencie. Jednotliví autori prezentujú skúsenosti viacerých európskych štátov s procesom vyrovnávania sa s totalitnou minulosťou v ich krajinách a s výzvami, ktoré tento proces so sebou prináša.

7.4 ČASOPIS PAMÄŤ NÁRODA

ÚPN v roku 2018 pokračoval vo vydávaní štvrťročníka *Pamäť národa*, pričom išlo už o jeho 14. ročník. V roku 2018 vyšli celkovo štyri čísla časopisu *Pamäť národa*: číslo 4/2017 a čísla 1, 2 a 3/2018.

Obsah čísla 4/2017

Na úvod:

KLUKNAVSKÁ, Andrea

Štúdie:

KINČOK, Branislav: *Diskriminácia a perzekúcie bývalých slovenských príslušníkov RAF po roku 1948. Náčrt problematiky*, s. 3 – 21.

KLUBERT, Tomáš: *Represálie 5. poľnej rotý Hlinkovej gardy v oblasti Krupiny*, s. 22 – 31.

Dokumenty

MAKYNA, Pavol: *Protižidovské násilnosti v Nových Zámkoch dňa 4. augusta 1946*, s. 32 – 46.

Materiály:

JAŠEK, Peter – SIVOŠ, Jerguš: *Signatár Charty 77 Tomáš Petřivý v dokumentoch bezpečnostných zložiek (1978 – 1986)*, s. 47 – 58.

PASTVOVÁ, Emília: *Objektové vzťahy teritoriálnych útvarov ŠtB na Slovensku k podozreniam zo spáchania trestného činu podľa § 109 Trestného zákona*, s. 59 – 67.

Kariéry v ŠtB:

MIKLOVIČ, Michal: *Z Bratislavy do Montrealu. Profil príslušníka rozviedky Viliama Bezáka*, s. 68 – 78.

Rozhovory:

JAŠEK, Peter: *S manželkou sme vytvorili vynikajúci tandem. Rozhovor s vydavateľom samizdatov a aktivistom tajnej cirkvi Martinom Laukom*, s. 79 – 92.

Príbehy:

GRÚŇOVÁ, Alexandra: *Ludmila Magulová (1948)*, s. 93 – 94.

Recenzie:

KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beata: *Hromják, Ľ. S výrazom lásky trvám. Životopis spišského biskupa Jána Vojtaššáka*, s. 95 – 97.

KINČOK, Branislav: *Černák, T. Husák. Mladé roky Gustáva Husáka (1913 – 1939)*, s. 97 – 100.

ÚPN Interne

Spomíname:

TÓTH, Dušan: *Betty Roman – spomíname*, s. 104.

Obsah čísla 1/2018

Na úvod:

JÁŠEK, Peter

Štúdie:

MAKYNA, Pavol: *Osudy Antona Neumana – šéfa Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky (1939 – 1945)*, s. 3 – 14.

GAREK, Martin: *Židia na území inkorporovanej Oravy v rokoch 1939 – 1945*, s. 15 – 32.

PODOLEC, Ondrej: *Trestnoprávna represia za tzv. nedovolené opustenie republiky a jej prehodnocovanie v osemdesiatych rokoch 20. storočia*, s. 33 – 56.

Dokumenty:

KINČOK, Branislav: *Amnestovaní politickí väzni pod kontrolou Štátnej bezpečnosti*, s. 57 – 72.

PODOLEC, Ondrej: *Rok 1988 – v znamení opatrného ústupu*, s. 73 – 94.

Spravodlivý medzi národmi:

MAKYNA, Pavol: *Vladimír Kuna (1904 – 1996). Spravodliví medzi národmi z radov Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku*, s. 95 – 96.

Anotácie:

KLUBERT, Tomáš: *Kupka, J. S. Krvavé jahody. Skutočný príbeh Věry Sosnarovej, ktorá prežila dvadsať rokov v gulagoch*, s. 97.

ÚPN interne

Spomíname:

DUBOVSKÝ, Patrik: *Za Michalom Horským (1943 – 2018)*, s. 103.

Prehľad článkov uverejnených v roku 2017, s. 104

Obsah čísla 2/2018

Na úvod:

MARUŠIAK, Juraj

Štúdie:

KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: *Talianski komunisti a Československo v období rokov 1968 – 1975 v medzinárodnopolitickom kontexte*, s. 3 – 26.

JÁŠEK, Peter – PYTLÍK, Pavol: *Prípady Petra Legnera – obeť invázie vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968*, s. 27 – 38.

MAJCHRZAK, Grzegorz: *Polské občianske protesty proti intervencii v Československu z pohľadu bezpečnostných dokumentov*, s. 39 – 56.

Dokumenty:

JÁŠEK, Peter – PYTLÍK, Pavol: *„Ak sa vaši a naši predstavitelia dohodnú, pôjdeme domov.“ Správa o obsadení bratislavského letiska v auguste 1968*, s. 57 – 60.

Materiály:

PAPP, István: *Chýbajúce slová. Rozhlasový a televízny prejav Lajosa Fehéra o vpáde do Československa*, s. 61 – 72.

Kariéry v ŠtB:

HALČÍN, Daniel: *Ján Sutor a Vyhlásenie náčelníkov ŠtB z augusta 1968*, s. 73 – 86.

Rozhovory:

DUBOVSKÝ, Patrik: *Echo bratislavských vysokoškolákov. Rozhovor s politológom Michalom Horským*, s. 87 – 99.

Spravodlivý medzi národmi:

MAKYNA, Pavol: *Július Dérer (1895 – 1963)*, s. 100 – 101.

Príbeh:

SPEVÁKOVÁ, Jana: *Anna Malá (1940). Oral history – Svedkovia z obdobia neslobody*, s. 102 – 103.

Recenzie:

GAREK, Martin: Sokolovič, P. *Kapitoly z dejín Trnavy v rokoch 1938 – 1948*, s. 104 – 106.

DUBOVSKÝ, Patrik: Laufer, E. *Edo. Spomienky Eduarda Laufera alias Teofila Gulu na roky 1939 až 1945, predovšetkým na jeho záchranu Židov v Kožmarku a okolí*, s. 106 – 108.

GYÁRFÁŠOVÁ, Oľga: Švehla, M. *Magor a jeho doba*, s. 108 – 110.

ÚPN Interne

Obsah čísla 3/2018

Na úvod:

BORZA, Peter

Štúdie:

GAREK, Martin: *Pol'skí kňazi na hornej Orave v rokoch 1939 – 1945*, s. 3 – 22.

JAKUBČIN, Pavol: *Začiatky „ideologického zápasu o dušu dieťaťa“. Vyučovanie náboženstva na Slovensku v rokoch 1948 – 1953*, s. 23 – 34.

Dokumenty:

GAREK, Martin: *Pracovný tábor Ústie nad Oravou 1943 – 1949*, s. 35 – 53.

JAKUBČIN, Pavol: *Slávenie sviatkov jari a organizovanie tzv. odpútavacích akcií*, s. 54 – 61.

Materiály:

BELÁK, Blažej: *Proces so slovenskými biskupmi v dobovej prorežimnej tlači a publicistike*, s. 62 – 77.

GABČO, Martin: *„Protikomunistické“ aktivity košickej Rodiny v rokoch 1948 – 1953*, s. 78 – 89.

GRYM, Stanislav: *„Jamesové Bondové“ ve službách Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti aneb morálně politický stav jejich příslušníků*, s. 90 – 99.

Spravodlivý medzi národmi:

MAKYNA, Pavol: *Pavel Chorvát (1905 – 1970)*, s. 100 – 101.

Anotácie:

KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Pollák, P. *Vyznavač kráľovstva ľudského Imrich Kružliak*, s. 102 – 103.

KOŠÍK, Ľudovít: Doležalová, M. (ed.). *Velehrad vás volá*, s. 103 – 104.

ÚPN Interne

Spomíname:

LABJAK, Stanislav: *Za Mons. Dominikom Kaľatom (1925 – 2018)*, s. 111.

LABJAK, Stanislav: *Za Vladimírom Javorským (1958 – 2018)*, s. 112.

8 AUDIOVIZUÁLNA TVORBA

8.1 PRODUKCIA A DISTRIBÚCIA DOKUMENTÁRNYCH FILMOV

V rámci prípravy a výroby dlhometrážneho dokumentárneho filmu pod názvom *Rodina*, ktorý mapuje aktivity kresťanského disentu na Slovensku a opiera sa najmä o spoločenstvo Rodina a jeho významné osobnosti Stjepana Tomislava Kolakoviča, Silvestra Krčméryho, Vladimíra Jukla a ďalších, sa uskutočnili postprodukčné práce a tri kontrolné projekcie. Film bude dokončený v roku 2019.

8.2 ZAZNAMENÁVANIE VÝPOVEDÍ SVEDKOV Z OBDOBIA NESLOBODY

V rámci zaznamenávania výpovedí svedkov z obdobia neslobody zamestnanci ÚPN nakrútili, nahrali a následne do audiovizuálneho fondu počas roku 2018 uložili 46 svedectiev pamätníkov. Do webovej prezentácie ÚPN s názvom *Svedkovia z obdobia neslobody* pribudlo 12 svedectiev. V spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra sa pokračovalo v prepise zaznamenaných svedectiev do elektronickej podoby. Jazykový ústav Ľudovíta Štúra dodal osem prepisov pamätníkov, ÚPN odovzdal na prepis ďalších devätnásť svedeckých výpovedí.

9 POPULARIZAČNÉ A OSVETOVÉ AKTIVITY

Aj v roku 2018 venoval ÚPN veľkú pozornosť popularizačným a osvetovým aktivitám, predovšetkým formou prednášok na stredných a vysokých školách, publikovaním vzdelávacích letákov pre študentov a organizovaním diskusných podujatí ako aj filmového festivalu. ÚPN taktiež aktívne spolupracoval s organizáciami politických väzňov, zúčastňoval sa na pietnych a spomienkových podujatiach a pod.

9.1 FESTIVAL SLOBODY

V roku 2018 ÚPN v spolupráci s Európskou sieťou Pamäť a solidarita zorganizoval v dňoch 5. až 10. novembra 2018 už VIII. ročník multižánrového podujatia, ktoré pripomína a analyzuje obdobie neslobody na Slovensku v rokoch 1939 – 1989. Hlavnou témou podujatia boli udalosti roku 1968: Československá jar, invázia a následná okupácia Československa vojskami štátov Varšavskej zmluvy. V rámci medzinárodnej filmovej prehliadky sa 7. novembra uskutočnila slovenská premiéra dokumentárneho filmu *Watching the Moon at the Night* švédskej režisérky Joanny Helander o súčasnom terorizme a antisemitizme, ktorý sa zameriava na skúsenosti obetí a prezentuje ich spolu s názormi svetových odborníkov v tejto oblasti. V rámci filmovej prehliadky si návštevníci mohli pozrieť dokumentárny film *Chuck Norris vs. komunizmus* o pašovaní a nelegálnom rozširovaní západných filmov v komunistickom Rumunsku, dokumentárny film *Agent Vian* o praktikách komunistickej štátnej bezpečnosti, dokumentárne filmy o tzv. živých pochodniach Ryszardovi Siwiewi, Janovi Palachovi a Sándorovi Bauerovi.

Hlavným bodom programu festivalu bola diskusia a vernisáž výstavy *Za vašu a našu slobodu*, na ktorej diskutovali Pavel Litvinov (USA), Joanna Helander (Švédsko) a Zoltán Bíró (Maďarsko), ktorí v roku 1968 otvorene protestovali proti okupácii Československa vojskami štátov Varšavskej zmluvy.

V rámci Festivalu slobody sa uskutočnila aj vernisáž výstavy *Between Life and Death*, ktorá ukazuje príbehy obyvateľov okupovaných, ako aj s nacistickým Nemeckom spolupracujúcich krajín a samotného Nemecka, ktorí sa počas druhej svetovej vojny odvážili pomôcť prenasledovaným Židom.

V rámci divadelnej prehliadky sa uskutočnili divadelné predstavenia *#dubček* a *Poledne*, ktoré priblížilo príbehy „ôsmich statočných“, ktorí sa 25. augusta 1968 odvážili pokojne demonštrovať proti okupácii Československa priamo na Červenom námestí v Moskve. Demonštráciu po niekoľkých minútach rozohnali príslušníci sovietskej tajnej služby KGB a jej účastníci skončili po výsluchoch a súdoch vo vyhnanstve, pracovných táboroch alebo na nútenom pobyte v psychiatrických klinikách.

Festival slobody aj v roku 2018 uskutočnil viacero podujatí v regiónoch, konkrétne v Nitre, v Košiciach, v Bardejove, v Spišskej Belej a v Brezne.

9.2 DISKUSNÉ PODUJATIA

Ústav aj v roku 2018 pokračoval v organizovaní diskusných večerov v Bratislave a v Prešove. Diskusné večery ÚPN v Bratislave sú pravidelnými podujatiami, ktoré ÚPN realizuje v spolupráci s Poľským inštitútom v Bratislave a konajú sa každý mesiac s výnimkou letných mesiacov a decembra. V roku 2018 bolo v Bratislave zorganizovaných celkovo deväť diskusných večerov. V Prešove zorganizoval ÚPN jeden diskusný večer.

Prehľad diskusných večerov v Bratislave:

- *Začiatky Pražskej jari 1968* (25. januára 2018)
Hostia: prof. Ivan Laluha (historik a politológ); Martin Mocko (historik); Peter Jašek, PhD. (ÚPN)
- *Keď prevzali moc komunisti... Február 1948* (22. februára 2018)
Hostia: Dr. hab. Mirosław Szumiło (IPN, Varšava); Martin Garek, PhD. (ÚPN)
- *Sviečková manifestácia 1988* (22. marec 2018)
Hostia: Michał Przeperski (IPN, Gdansk); Pavol Jakubčín, PhD. (ÚPN)
- *Obnovenie Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1968* (26. apríla 2018)
Hostia: doc. ThDr. Peter Borza, PhD. (UPJŠ Prešov); Patrik Dubovský, PhD. (ÚPN)
- *Štefan Jurech, vzostup a pád slovenského generála* (24. mája 2018)
Hostia: Dr. Petr Švanda, CSc. (historik); Mgr. Branislav Kinčok (ÚPN)
- *Spolupráca československých, poľských a maďarských tajných služieb* (28. júna 2018)
Hostia: Dr. hab. Tadeusz Kopyś (Jagellonská univerzita v Krakove); Jerguš Sivoš, PhD. (ÚPN)
- *Invázia vojsk Varšavskej zmluvy do Československa* (27. septembra 2018)
Hostia: Dr. Grzegorz Majchrzak (IPN, Vašava); Peter Jašek, PhD. (ÚPN)
- *Nebojte sa! Zvolenie Jána Pavla II. za pápeža* (25. októbra 2018)
Hostia: prof. Dr. phil. Emília Hrabovec (UK Bratislava); Dr. hab. Adam Dziurok (IPN, Katowice)
- *Cenzúra a zakázané filmy* (29. novembra 2018)
Hostia: Ondrej Podolec, PhD. (ÚPN); Peter Jašek, PhD. (ÚPN)

Prehľad diskusných večerov v regiónoch:

- *Obnovenie Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1968* (11. júna 2018)
Hostia: Mons. Dr.h.c., ThDr. Ján Babjak SJ, PhD. (prešovský arcibiskup a metropolita); Mons. prof. ThDr. Peter Šturák, PhD. (Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity); Pavol Jakubčín, PhD. (ÚPN)

9.3 PREDNÁŠKOVÁ ČINNOSŤ

ÚPN v roku 2018 realizoval prednáškovú činnosť najmä v spolupráci so strednými a vysokými školami ako pokračovanie dlhodobej spolupráce v oblasti vzdelávania.

Prednášky na základných a stredných školách:

- KINČOK, B.: *Politické procesy 50. rokov na Slovensku*. Stredná škola zdravotnícka, Trnava, 1. februára 2018
- NEUPAUER, F.: *Sviečková manifestácia*. Stredná škola na Gymnáziu sv. Moniky v Prešove, 14. marca 2018

- NEUPAUER, F.: *Sviečková manifestácia*. Gymnázium v Humennom, 16. marca 2018
- DUBOVSKÝ, P.: *Sviečková manifestácia*. Združená škola Matky Alexie Bratislava, 23. marca 2018
- MAKYNA, P.: *Tzv. riešenie židovskej otázky na Slovensku v rokoch 1938 – 1945*. ZŠ Šenkvice, 11. apríla 2018
- GAREK, M.: *Nastolenie komunizmu a komunistické perzekúcie*. Obchodná akadémia Pezinok, 19. apríla 2018
- DUBOVSKÝ, P.: *Osmičkové roky, film Sviečková manifestácia*. ZŠ Petrovany, 4. mája 2018
- PODOLEC, O.: *Politický systém a režim SR 1939 – 1945*. Združená škola Matky Alexie Bratislava, 26. mája 2018
- GULA, M.: *Hranice v období 1948 – 1989*. Súkromné gymnázium a Gymnázium B. S. Timravy v Lučenci, 21. júna 2018
- JAŠEK, P.: *Rok 1968*. Súkromné gymnázium a Gymnázium B. S. Timravy v Lučenci, 21. júna 2018
- PASTVOVÁ, E.: *Emigrácia v roku 1968*. Súkromné gymnázium a Gymnázium B. S. Timravy v Lučenci, 21. júna 2018
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: *Vpád vojsk Varšavskej zmluvy do Československa a čo tomu predchádzalo*. Gymnázium Grösslingová v Bratislave, 7. septembra 2018
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B., JAŠEK, P.: *Rok 1968 na Slovensku, Obete augustovej okupácie*. Prednášky pre stredné školy v Čadci a Turzovke, Štátny archív v Čadci, 12. – 13. septembra 2018
- KINČOK, B.: *Politické procesy 50. rokov na Slovensku*. Obchodná akadémia Dušana Metoda Janotu v Čadci, 26. septembra 2018
- PALKO, V.: *Monsterprocesy*. stredné školy v Čadci, 26. septembra 2018
- JAŠEK, P.: *Osmičky v našich dejinách*. ZŠ Trstín, 1. októbra 2018
- DUBOVSKÝ, P.: *Dôležité osmičky v našich dejinách*. Gymnázium Malacky, 14. novembra 2018
- PODOLEC, O.: *1968 a 1989 ako mil'níky našich dejín*. Gemerská knižnica Rožňava (stredné školy z Rožňavy), 15. novembra 2018
- KLUBERT, T.: *Slovenskí občania v gulagoch*. Gymnázium Alberta Einsteina Bratislava, 5. decembra 2018
- MIKLOVIČ, M.: *Tábory nútenej práce, Ochrana štátnej hranice, Štátna bezpečnosť*. Gymnázium Alberta Einsteina Bratislava, 5. decembra 2018;
- PASTVOVÁ, E.: *Emigrácia*. Gymnázium Alberta Einsteina Bratislava, 5. decembra 2018
- PODOLEC, O.: *Trestnoprávna perzekúcia ako nástroj komunistického režimu*. Gymnázium Alberta Einsteina Bratislava, 5. decembra 2018

Prednášky na univerzitách:

- SIVOŠ, J.: *Štátna bezpečnosť na Slovensku v rokoch 1948 – 1989*. Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Trnava, 11. apríla 2018
- KINČOK, B.: *Proces s tzv. slovenskými buržoáznymi nacionalistami*. Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta UK v Bratislave, 24. októbra 2018
- MIKLOVIČ, M.: *Demokracia a totalitarizmus*. Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK, Bratislava, 25. októbra 2018
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: *Slovenský politický exil 1945 – 1989 v zápase s komunizmom*. Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta UK v Bratislave, Bratislava, 28. novembra 2018

- MIKLOVIČ, M.: *Národ a nacionalizmus*. Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK, Bratislava, 6. decembra 2018

Prednášky pre širokú verejnosť:

- DUBOVSKÝ, P.: *Don Titus Zeman*. Dechtice, 8. januára 2018
- DUBOVSKÝ, P., NEUPAUER, F., JAŠEK, P.: *Sviečková manifestácia*. Seminár pre turistických sprievodcov, ÚPN, 5. februára 2018
- JAŠEK, P.: *Sviečková manifestácia*. Slovenský inštitút v Budapešti, 13. marca 2018
- SIVOŠ, J.: *Perzekúcia občanov Bijacoviec v období neslobody*. Spiš Františka Javorského, XVIII. ročník, Bijacovce, 3. júna 2018
- JAŠEK, P.: *August 1968*. Vlastivedné múzeum v Galante, 17. októbra 2018
- DUBOVSKÝ, P.: *Zločiny komunizmu na Slovensku*. Festival slobody v regiónoch, Spišská Belá, 16. novembra 2018
- DUBOVSKÝ, P.: *Normalizácia na Slovensku*. Festival slobody v regiónoch, Spišská Belá, 17. novembra 2018
- DUBOVSKÝ, P.: *November 1989*. Komunita sv. Jána z Boha, Bratislava, 22. novembra 2018
- KLUBERT, T.: *Osmičkové roky*. Čajovňa Orátok, Bratislava, 6. decembra 2018
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, B.: prednáška na prezentácii knihy *Pápežská diplomacia a umlčaná cirkev*. Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK, Bratislava, 11. decembra 2018

9.4 EXKURZIE

Vo februári a v auguste 2018 sa uskutočnili *Dni otvorených dverí v Archíve ÚPN*, ktorých sa zúčastnilo viac ako 320 študentov, pedagógov, ale aj záujemcov o históriu a archívniectvo. V Archíve ÚPN sa uskutočnilo jedenásť exkurzií, na ktorých sa zúčastnilo viac ako 418 návštevníkov zo Slovenska, Českej republiky, Talianska, Ukrajiny, Nemecka a Rakúska.

9.5 VÝSTAVY

Najvýznamnejším osvetovým podujatím v roku 2018 bola výstava *August 1968. Nádeje a vytriezvenia*, ktorá mala vernisáž 20. augusta 2018 v priestoroch Slovenského rozhlasu v Bratislave. Výstava formou panelov, audiovizuálnych záznamov a trojrozmerných dobových predmetov približuje príčiny, priebeh a dôsledky okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy v auguste 1968.

ÚPN sa autorsky podieľal aj na výstave Európskej siete Pamät' a solidarita *Medzi životom a smrťou (Between Life and Death)* o pomoci prenasledovaným Židom v období holokaustu.

Výstava August 1968. Nádeje a vytriezvenia

Cieľom výstavy je priblížiť širokej verejnosti udalosti dramatického roku 1968 v širšom časovom kontexte a geopolitických súvislostiach. Výstava zdôrazňuje podiel Slovenska na demokratizačnom procese v roku 1968 a účasť slovenských predstaviteľov na kľúčových dobových udalostiach. Jednotlivé panely mapujú rozdelenie sveta na demokratický Západ a komunistický Východ, vládu komunistického režimu od krvavých 50. rokov cez

destalinizáciu a bratislavské predjanie až po rok 1968. V jeho priebehu sa potom návštevníci môžu zoznámiť s tým, čo reálne predstavoval tzv. socializmus s ľudskou tvárou, ako naň reagoval Sovietsky zväz a ďalšie štátne Varšavskej zmluvy, kto sa podieľal na kolaborácii, aký bol priebeh vojenskej invázie a jej dôsledky. Osobitné panely sú venované obetiam invázie, problematike federalizácie a miestu Augusta 1968 v pamäti slovenského národa. Celkový obraz výstavy dotvárajú málo známe fotografie okupačných vojsk z rôznych miest Slovenska. Výstava má celkovo 24 panelov (15 textových, 2 tirážne a 7 obrázkových) a je v slovenskej a anglickej jazykovej verzii.

Výstava *Between Life and Death. Stories of Rescue during the Holocaust*

Tematická výstava pripravená Európsku sieťou Pamäť a solidarita v spolupráci s Múzeom dejín poľských Židov sa venuje príbehom ľudí, ktorí v období holokaustu pomáhali prenasledovaným Židom prežiť, rovnako ako aj osudy tých, ktorí vďaka tejto pomoci prežili. Výstava prezentuje príbehy z celkovo desiatich európskych krajín: Chorvátska, Dánska, Francúzska, Nemecka, Maďarska, Litvy, Holandska, Poľska, Ukrajiny a Slovenska. Každá krajina je zastúpená vo výstave dvoma panelmi. Panelom, ktorý mapuje priebeh protizidovských opatrení v jednotlivých európskych štátoch, a panelom zachytávajúcimi príbehy zachránených a ľudí, ktorí im pomáhali. Za Slovensko je na výstave prezentovaný príbeh pani Zity Kurz, ktorú ako malé dieťa ukrývala rodina Rehákovcov. Putovná výstava bude v nasledujúcich rokoch vystavená aj v ďalších európskych mestách.

9.6 INFORMAČNÉ BULLETINY PRE ŠTUDENTOV

ÚPN v roku 2018 spracoval šesť tematických informačných bulletinov (letákov) pre študentov stredných škôl:

- *Jeseň 1947 na Slovensku – slovenský február* (M. Garek)
- *Alexander Dubček. Najznámejší Slovák vo svete* (S. Haladová)
- *Zahraničné vysielanie do Československa* (B. Katrebová Blehová)
- *Protesty proti invázii vojsk Varšavskej zmluvy do Československa* (P. Jašek)
- *Samizdaty* (P. Jakubčín)
- *Annus Mirabilis – rok 1989 a pád komunizmu v strednej a juhovýchodnej Európe* (T. Klubert)

9.7 TEMATICKÉ WEBOVÉ STRÁNKY

ÚPN v roku 2018 vytvoril dve nové tematické webové stránky, ktoré reflektovali výročie komunistického mocenského prevratu vo februári 1948 (www.februar1948.sk) a výročie okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy v auguste 1968 (www.21august1968.sk).

9.8 VZDELÁVACIE VIDEÁ

V roku 2018 ústav začal s projektom natáčania krátkych tematických informačných videí na facebookovú stránku ÚPN. V roku 2018 bolo verejnosti sprístupnených celkovo 18 videí:

- *Medzinárodný deň pamiatky obetí holokaustu* (26. januára 2018, M. Garek)
- *Podujatia pri 70. výročí komunistického prevratu* (7. februára 2018, P. Jašek)

- *Vedecká konferencia pri 70. výročí komunistického prevratu* (12. februára 2018, O. Podolec)
- *30. výročie Sviečkovej manifestácie – pozvánka na podujatia ÚPN* (19. marca 2018, P. Jašek)
- *Sviečková manifestácia 25. 3. 1988* (22. marca 2018, P. Dubovský)
- *79. výročie vydania prvého protizidovského zákona na Slovensku zo dňa 18. 4. 1939* (18. apríla 2018, P. Makyna)
- *Dielo koncilovej obnovy* (14. mája 2018, P. Jakubčín)
- *Socializmus s ľudskou tvárou* (28. mája 2018, P. Jašek)
- *Vojenské cvičenie Šumava* (21. júna 2018, T. Klubert)
- *2000 slov* (28. júna 2018, P. Jašek)
- *Schôdzka vo Varšave* (14. júla 2018, M. Garek)
- *Rokovania v Čiernej nad Tisou* (2. augusta 2018, P. Jašek)
- *Dni pred inváziou vojsk Varšavskej zmluvy* (20. augusta 2018, P. Jašek)
- *Obete invázie vojsk Varšavskej zmluvy* (22. augusta 2018, P. Jašek)
- *Úloha dogmatických komunistov v auguste 1968* (25. augusta 2018, P. Jašek)
- *80. výročie Mníchovskej dohody* (30. septembra 2018, O. Podolec)
- *50. výročie ústavného zákona o československej federácii* (29. októbra 2018, O. Podolec)
- *75. výročie podpísania Vianočnej dohody* (19. decembra 2018, M. Garek)

9.9 INÉ AKTIVITY

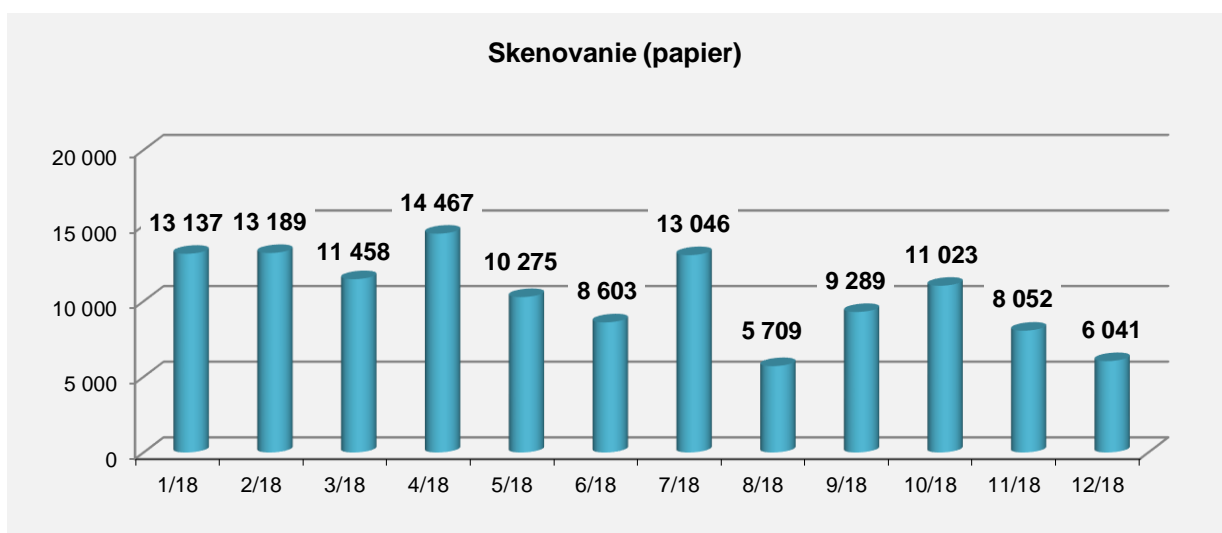
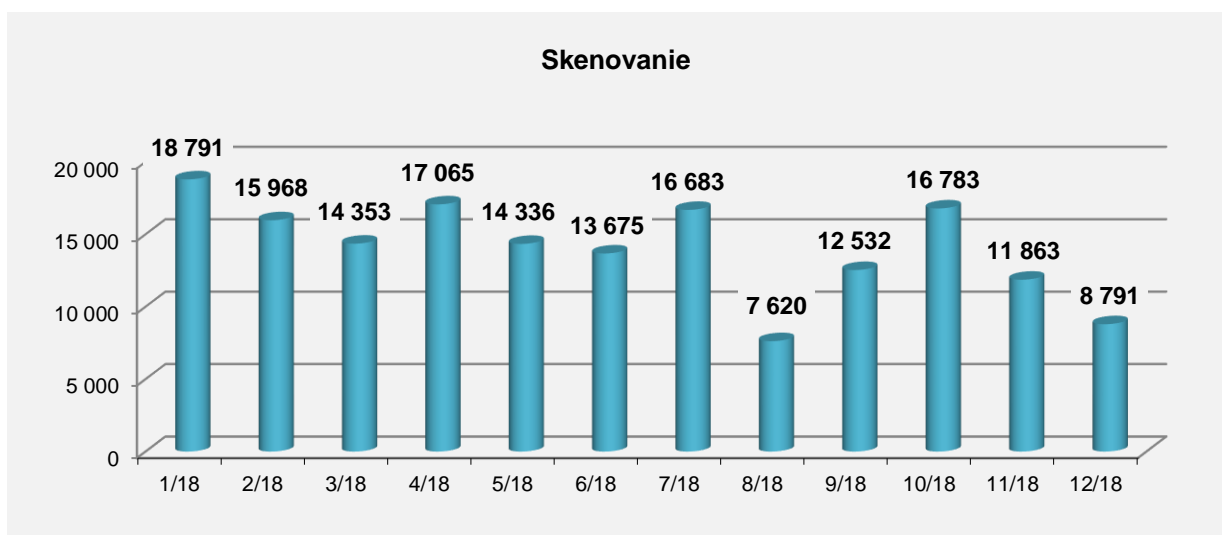
V januári 2018 si ÚPN uctil obeť holokaustu pri pamätníku na bratislavskom Rybnom námestí. Dňa 25. februára 2018 zorganizoval pietnu spomienku na obeť komunistického režimu pri Pamätníku obetiam komunizmu na cintoríne Vrakuňa v Bratislave, na ktorej sa zúčastnili aj zástupcovia troch organizácií politických väzňov a vedúci Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky. Obeť komunizmu si ÚPN vo februári 2018 pripomenul aj pri pamätníku na Jakubovom námestí v Bratislave. Položením venca si ústav v auguste 2018 uctil pamiatku obetí okupácie vojsk Varšavskej zmluvy v Košiciach, Poprade, vo Zvolene, v Detve, na Sliači a v Bratislave na Šafárikovom námestí a Námestí SNP. V novembri 2018 zorganizoval ÚPN pri budove Univerzity Komenského v Bratislave spomienkové podujatie na pochod študentov zo 16. novembra 1989. Predstavitelia ústavu s príhovormi vystúpili aj na ďalších spomienkových podujatiach k Novembru 1989.

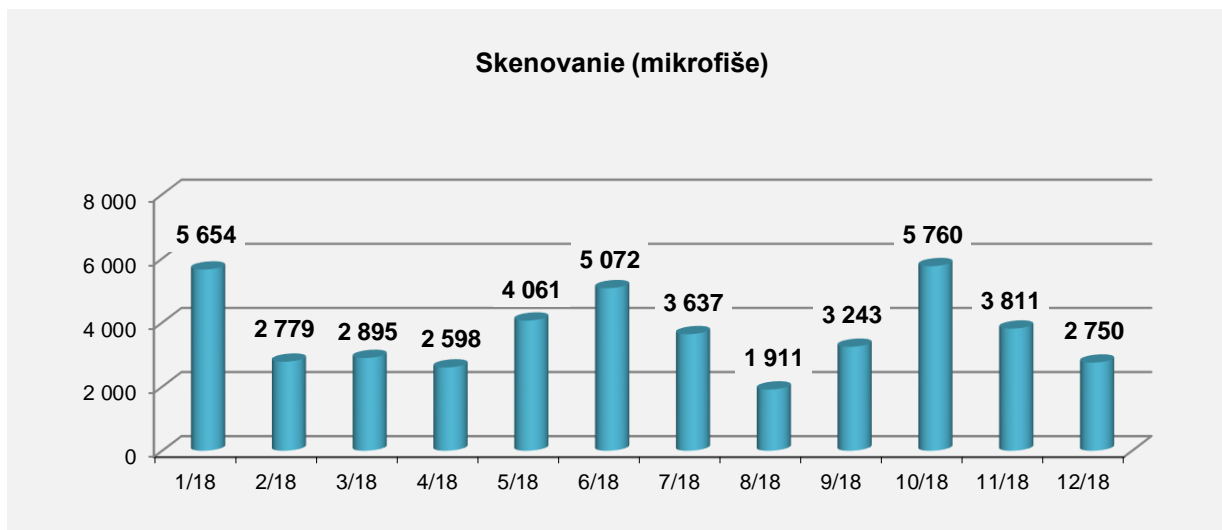
10 INFORMATIKA

10.1 DIGITALIZÁCIA ARCHÍVNÝCH DOKUMENTOV

V roku 2018 ústav pokračoval v digitalizácii papierových a mikrofišových dokumentov z Archívu ÚPN a z iných archívov na Slovensku. Prioritou bola digitalizácia pre Oddelenie prístupňovania a Oddelenie bádateľne a knižnice, ako aj digitalizácia pre externých žiadateľov a inštitúcie (NBÚ, SIS, VS, ÚSTR, MO ČR). Operatívne skenovanie sa realizovalo na základe požiadaviek jednotlivých útvarov ústavu v súvislosti s ich dlhodobo rozpracovanými projektmi alebo aktuálnymi úlohami. Digitalizované boli aj súkromné zbierky dokumentov, fotografií a osobných archívov pamätníkov totalitných režimov. Priebežne sa digitalizovali vytipované archívne fondy ako celky (napr. fond B8, B10) a zároveň pokračovala digitalizácia archívneho materiálu k dlhodobému projektu *Databáza odsúdených za trestný čin podľa §§ 109 a 110 (nedovolené opustenie republiky)*. Fond mikrofišov I. správy FMV sa digitalizuje priebežne.

V skenovacej prevádzke bolo v roku 2018 zdigitalizovaných celkovo 169 000 strán dokumentov, z toho 124 500 strán papierových a 44 500 mikrofišových.

Do digitálneho archívu ÚPN a následne aj do príslušných databáz a evidencií pribudlo vyše 2000 zdigitalizovaných jednotiek. Priebežne sa budujú a aktualizujú príslušné databázy zdigitalizovaného materiálu (evidencia skenovaných dokumentov, archívny informačný systém).

10.2 DIGITÁLNY ARCHÍV ÚPN

V roku 2018 bolo do archívneho informačného systému doplnených 233 záznamov do tabuľky *Štátny súd – oddelenie Bratislava*. Doplnená bola databáza externe skenovaných materiálov o 126 záznamov s naskenovaným materiálom a s linkovaním na ich vizualizáciu. Nahradené boli staré záznamy databázy *KE-V* s doplnením o nové záznamy – čo spolu predstavuje 8926 záznamov

Do aplikácie boli pridané dve nové databázy – *I. a III. správa SNB* (ABS Praha). Spolu bolo nahratých 292 297 riadkov s údajmi a 30 047 obrázkov.

Priebežne sa realizovalo aj indexovanie fotografií a obrázkov z naskenovaných materiálov ÚPN určených pre fotobanku. V roku 2018 bolo indexovaných viac ako 1900 snímok. Neoddeliteľnou súčasťou aplikácie je evidencia elektronického procesu digitalizácie, a vkladanie metadát.

10.3 SPRÁVA INFORMAČNÉHO SYSTÉMU ÚPN

Pracovníci Oddelenia systémov nesú zodpovednosť za fungovanie všetkého hardvérového a softvérového vybavenia ÚPN, počnúc zariadeniami v technologickej miestnosti ústavu (aktuálne 9 inteligentných administrovatelných zariadení, telefónna ústredňa, niekoľko externých diskov, 3 diskové polia, záložný zdroj elektrického napätia a pod.) a končiac koncovými zariadeniami v jednotlivých kanceláriách, ako sú počítače, notebooky, tlačiarne, skenery a externé disky. Všetky tieto zariadenia nesú v sebe množstvo softvérových aplikácií.

Z dôvodu úspory finančných prostriedkov, uvedenie novo zakúpených produktov do chodu vykonávajú pracovníci Oddelenia systémov sami – teda príslušný softvér na serveroch konfigurujú bez pomoci externých dodávateľských firiem.

Po plnohodnotnej konfigurácii diskov diskového poľa Storage-array 2 je k dispozícii kapacita 33 TB. Osadené disky v tomto poli sú testované pre použitie v dátových centrách s vyššou životnosťou pri celodennom pracovnom zaťažení.

Do prevádzky bol uvedený aj nový sieťový externý disk, na ktorý sa ukladajú digitalizované dokumenty, ktoré nie sú súčasťou digitálneho archívu ÚPN. Po úplnom zlyhaní záložného zdroja v serverovni ÚPN bolo nevyhnutné zakúpiť a nainštalovať nový záložný zdroj Eaton 9SX 5000i.

Zvýšená pozornosť sa venovala zraniteľnosti jednotlivých aplikácií. V rámci zvyšovania bezpečnosti údajov sa uskutočnila celoplošná revízia jednotlivých osobných počítačov.

10.4 ZVEREJŇOVANIE INFORMÁCIÍ NA INTERNETOVÝCH A INTRANETOVÝCH STRÁNKACH

Na stránke ÚPN www.upn.gov.sk (www.upn.sk) sa v roku 2018 zverejnili 4 čísla časopisu *Pamäť národa*, objednávky, faktúry, 87 zmlúv a dodatkov.

Aktualizovaná bola webová stránka ocenených osobností spolu s chronológiou odovzdávania dekrétov protikomunistického odboja. Doplnených bolo ďalších 12 videozáznamov z konferencií a diskusných večerov ÚPN, ktoré boli zverejnené aj na YouTube kanále ÚPN.

Priebežne bola aktualizovaná hlavná stránka internetového sídla ústavu. Zverejňovali sa pozvánky podujatí, ktoré ústav organizoval a tiež ostatné informácie z diania na ÚPN. Tieto informácie boli zároveň zverejňované aj na sociálnej sieti Facebook.

V roku 2018 boli zaregistrované nové domény www.februar1948.sk a www.21august1968.sk a boli vytvorené nové webové stránky venované udalostiam Februára 1948 a Augusta 1968. Webová stránka na doméne www.november1989.sk a www.november1989.eu bola obsahovo aktualizovaná a upravená na responzívnu. Stránky popisujú jednotlivé udalosti a sú na nich zverejnené archívne dokumenty, fotografie, zvukové záznamy, videá a informácie o podujatiach ÚPN pri príležitosti výročí jednotlivých udalostí. Na dennej báze bola aktualizovaná intranetová stránka ÚPN.

11 ZÁVER

V roku 2018 ÚPN plnil úlohy, ktoré mu ukladá zákon č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa, a to napriek tomu, že ani po takmer pätnástich rokoch od vzniku ústavu nedošlo k naplneniu ustanovenia zákona, podľa ktorého má ÚPN dostať od štátu do správy nehnuteľnosti umožňujúce plniť mu zákonné úlohy. Ústav tak aj naďalej sídlil na dvoch miestach, v prenajatých a vypožičaných priestoroch, čo sťažovalo prácu a vytváralo finančné náklady.

Novela zákona o pamäti národa z roku 2017 prispela k riešeniu kompetenčných otázok v rámci Správnej rady ÚPN. Pracovníci ÚPN pokračovali v napĺňaní dlhodobých projektov i v rozvíjaní nových aktivít. Venovali sa dlhodobým činnostiam, akými sú vedecký výskum, vytváranie evidencií, dokumentácia činnosti Štátnej bezpečnosti, sprístupňovanie dokumentov z činnosti represívnych zložiek, spracovávanie archívnych fondov, služby pre bádateľov, poskytovanie informácií štátnym orgánom pre plnenie ich zákonom stanovených úloh, vzdelávacie a popularizačné aktivity, publikačná činnosť a pod.

ÚPN v roku 2018, ktorý sa niesol v duchu pripomienok udalostí spojených s tzv. osmičkovými rokmi, samostatne alebo v spolupráci s inými inštitúciami zorganizoval 8 konferencií a seminárov, nakrútil 46 svedeckých výpovedí v rámci zaznamenávania výpovedí svedkov obdobia neslobody, vydal 4 knižné publikácie, ktoré boli prezentované verejnosti. V rámci osvetových a vzdelávacích aktivít pripravil 10 diskusných večerov a 37 prednášok na všetkých typoch škôl. Informácie o období neslobody sprostredkoval širokej verejnosti prostredníctvom 2 nových výstav, 2 nových tematických webových stránok, 6 informačných bulletinov a 18 vzdelávacích videí. Ústav prijal viac ako 738 návštevníkov v rámci exkurzií i dní otvorených dverí a obslúžil 349 bádateľských návštev. Pracovníci ústavu mali 33 vystúpení na vedeckých konferenciách a seminároch a 85 publikačných výstupov v rôznych typoch vedeckých a odborných časopisov, zborníkov a iných publikácií.

Rok 2018 možno považovať za rok stabilizácie ústavu, čo sa vo viacerých oblastiach prejavilo aj nárastom počtu výstupov a aktivít. S cieľom ďalšieho rozvoja a plnenia úloh vyplývajúcich ústavu zo zákona, bude v najbližšej dobe potrebné doriešiť otázku trvalého sídla ÚPN, novej organizačnej štruktúry, ako aj otázku navýšenia finančných prostriedkov, ktoré umožnia posilnenie odborných kapacít ústavu.